Geçmişin İzini Sürmek: Nişantaşı Teneke Mahallesi'nden Kalanları Sosyo-Mekânsal Ayrışma Bağlamında İncelemek

Yazar Merve Karadaban

Gönderim Tarihi: 19-Ağu-2024 12:30PM (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2434344316
Dosya adı: esi_nden_Kalanlar_Sosyo-Mek_nsal_Ayr_ma_Ba_lam_nda_ncelemek.pdf (5.18M)
Kelime sayısı: 10230
Karakter sayısı: 72462

Tasarım Kuram 2024;20(42):doi: 10.59215/tasarimkuram.dtj435/ ARAŞTIRMA

Geçmişin İzini Sürmek: Nişantaşı Teneke Mahallesi'nden Kalanları Sosyo-Mekânsal Ayrışma Bağlamında İncelemek

Tracking the Past: Examining the Remains of the Neighborhood of Nişantaşi Teneke In the Context of Socio-Spatial Segregation

Merve Karadaban
İstanbul Gelişim Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul, Türkiye

Başvuru tarihi/*Received*: 05.05.2023, Revize tarihi/ *Revised:* 10.12.2023, Kabul tarihi/*Final Acceptance*: 16.06.2024

Öz

Sosyo-mekânsal ayrışma olgusu sınıfsal, etnik, sosyal ve kültürel pek çok unsuru bünyesinde taşımaktadır. Bu unsurlar mekânda zamanla değişip dönüşürken çoğunlukla kentsel eşitsizliğin çok katmanlı yapısı ile yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda sosyo-mekânsal ayrışmanın yeniden üretim süreci ve aşıl*(ama)*ması konusu kent çalışmalarının önemli bir kısmını kapsamaktadır. Bu çalışmada ise ayrışmanın toplumsal yeniden üretiminin "sosyo-mekânsal inziva" içeriği üzerinden incelenmesi yapılmıştır. Benzer fiziksel koşullarda yaşayan toplulukların içe dönük ve dışa açık olma durumlarını inceleyen karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Araştırma, geçmişte Nişantaşı Teneke Araştırma, günümüzde orta sınıf bir yerleşim yeri olarak varlık gösteren, geçmişte ise bir gecekondu mahallesi olarak ortaya çıkmış olan –geçmişteki ismi ile- Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin sahip olduğu son kalan gecekondu yerleşimlerini içeren iki noktasını incelemiştir. Günümüzde İstanbul'un Şişli ilçesinin Meşrutiyet ve Teşvikiye Mahallesi sınırlarına dâhil olan, bu iki gecekondu yerleşimi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında, her iki alanın tarihsel olarak bağlı olduğu Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin sosyo-mekânsal ayrışmasının mevcut literatür ve haritalar üzerinden morfolojik dökümü sağlanarak mekânsal analizi yapılmıştır. Analizde, sosyo-mekânsal ayrışmanın içinde yer aldığı ilişkiler, bu ilişkilerin tarihsel biçimlenişi ve oluş-işleyiş koşulları "mekânsallık" odağında ele alınmıştır. İkinci kısımda ise mahallenin günümüzdeki durumu üzerinden, seçilmiş iki alan arasında "sosyo-mekânsal ayrışma" bağlamında bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma *(i)* yerleşim alanlarının ve yapıların fiziksel durumu, *(ii)* gecekondu sakinlerinin çevre ile ilişkisi, *(iii)* gecekondu sakinlerinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, *(iv)* yapıların mülkiyet durumu başlıkları altında yapılmıştır. Sonuç olarak, gecekondu yerleşimlerindeki çevre ile kurulan ilişkilerin sosyo-mekânsal inziva temelinde sosyo-mekânsal ayrışma bağlantısının yeniden üretimi ve aşıl*(ama)* masının koşulları açıklanmaya çalışılmıştır. Bağlantıların dökümünde, alanların kendi özgünlükleri temel alınarak "alt kesimlerdeki toplumsal parçalanma"ya dair açılım sağlayarak somut mekânsal bir bağlamda tartışılabilmesine imkân tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nişantaşı Teneke Mahallesi, Gecekondu, Sosyo-Mekânsal Ayrışma, Sosyo- Mekânsal İnziva, Kentsel Yoksulluk.

Extended Abstract

With the establishment of the neoliberal order, the balance between the extremes of the existing unequal distribution has gradually opened up, and the fact that the universal welfare state has lost its importance has increased polarization. The social and cultural polarization brought about by economic inequality causes the upper and middle classes to isolate themselves in space, while the lower classes, who lack the right to choose, become ghettos. This separation is not only a result of the neoliberal order but also becomes an area where the neoliberal order makes it more evident and sharpens and where the order creates itself repeatedly. In this context, social inequalities are also embodied and reproduced in the differentiation in space. This environment of inequality brings about exclusion, marginalization, and marginalization for the urban poor. For the urban poor, this situation also brings about detachment from urban life, isolation within oneself, or "socio-spatial seclusion." In this sense, the study addresses the conditions of reproducing and overcoming the connection between socio-spatial segregation and the relationships established with the environment in squatter settlements based on socio-spatial seclusion. A comparative study examined the inward-looking and outward-looking conditions of communities living in similar physical conditions.

The research examined two areas containing the last squatter settlements, formerly known as Nişantaşı Teneke Neighborhood, which has now turned into a middle-class settlement. A comparative analysis was made on Melek Street and Barakalar Street, two slum settlements next to Nişantaşı, one of Istanbul's most essential attraction centres. The reason why these two streets were chosen as the study area is that although they have informal housing types, the relationship their residents have with their environment is different from each other. Preliminary research has shown that the slum dwellers on Melek Street have a close relationship with the residents of the apartment buildings around them. In contrast, the residents of Barakalar Street do not have any communication with the apartment buildings around them. In this sense, the study's primary research question is, "What are the reasons for the different relationships that these two settlements, which share the same history and still live in informal settlements with similar physical conditions, have with their environment?"

One of the aims of the study is to place the reasons behind the different transformations of two slum settlements, which have similar structures in terms of physical conditions and historical background, and the separation of their current socio-spatial structures, into a concrete context through the concepts of "socio-spatial segregation" and "seclusion". In this sense, socio-spatial segregation has been discussed with its changing and transforming structure in its historical context, and what Nişantaşı Teneke Neighborhood has conveyed from its past to the present in the context of socio-spatial segregation has been traced. This historical tracing has been attempted to be read through old Istanbul maps under the guidance of Yılgür's (2012) book Nişantaşı Teneke Mahallesi: Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine (Nisantasi Shantytown: From Marginal Poverty to Middleclass Settlement). In this respect, the study deals with the spatiality of Nişantaşı Teneke Neighborhood, a micro example of the transformation of the socio-spatial structure in Turkey and Istanbul on a macro scale, within its historical continuity until today.

In this context, the two slum settlements are discussedin terms of their commonalities and differences, historical background, and socio-spatial structure, constituting the concretization components. In the study, a comparison was made between two urban poor settlements that, although having the same history, had different relationships with their surroundings. This comparison has been tried to be read through two discourses of Wacquant (2008):

1. Separating post-Fordist poverty (advanced marginality), from which the social welfare state withdraws, from Fordist poverty and distinguishing it from 19th-century marginality (Wacquant, 2008, p.6-7)

2. The neoliberal capitalism process after industrial consolidation ensures unification in the upper segments while causing social fragmentation in the lower segments (Wacquant, 2008, p.6-7).

For this purpose, it is essential first to understand the evolution of urban poverty from past to present in the historical context of Nişantaşı Teneke Neighborhood. Secondly, the field research was discussed through urban poverty and social fragmentation concepts. With the research, living conditions and their relationships with their environment were examined, specifically in Melek Street (Meşrutiyet Neighborhood) and Barakalar Street (Teşvikiye Neighborhood), where the slum settlements are located in the Şişli district of Istanbul. In this context, social and spatial segregation was taken with the relationship between the concepts of "slum (teneke mahallesi)", "squatter (gecekondu)" and "socio-spatial seclusion" (Wacquant, 2010; Akgün-Gültekin, 2019), and examples were examined.

Keywords: *The Neighbourhood Of Nişantaşı Teneke, Squatter (Gecekondu),Socio-Spatial Segregation, Socio-Spatial Seclusion, Urban Poverty.*

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Cite this article as: Karadaban M. Geçmişin İzini Sürmek: Nişantaşı Teneke Mahallesi'nden Kalanları Sosyo-Mekânsal Ayrışma Bağlamında İncelemek. Tasarım Kuram 2024;20(42):136-157.

Giriş

Neoliberal düzenin yerleşik hale gelmesi ile mevcut eşitsiz dağılımdaki uçların arası giderek açılmakta, evrensel refah düzleminin önemini yitirmesiyle kutuplaşmalar artmaktadır. Ekonomik eşitsizliğin getirdiği toplumsal ve kültürel kutuplaşmanın mekândaki izleri ise üst ve orta sınıfın kendilerini tecrit etmesiyken, tercih hakkından yoksun alt sınıfların ise gettolaşmasını getirmektedir. Böylece toplumsal eşitsizlikler mekândaki farklılaşmada somutlaşmaktadır. Mekândaki ayrışma salt neoliberalizmin yarattığı bir sonuç olmamasına karşın, neoliberal düzenin belirginleştirdiği, keskinleştirdiği ve kendini yeniden ürettiği alanlar haline gelmektedir. Bu eşitsizlik ortamı kent yoksulları açısından dışlanmayı, ötekileştirmeyi, marjinelleştirmeyi, kentsel yaşamdan kopuşu ve kendi içine kapanmayı, başka bir deyiş ile *"sosyo-mekânsal inziva"*yı beraberinde getirmektedir. Bu anlamda çalışmada, gecekondu yerleşimlerindeki çevre ile kurulan ilişkilerin sosyo-mekânsal inziva temelinde sosyo-mekânsal ayrışma bağlantısının yeniden üretimi ve aşıl*(ama)*masının koşulları ele alınmıştır. Benzer fiziksel koşullarda yaşayan toplulukların içe dönük ve dışa açık olma durumlarını inceleyen karşılaştırma yapılmıştır.

Araştırma, günümüzde orta sınıf bir yerleşime dönüşmüş olan, geçmişte Nişantaşı Teneke Mahallesi olarak bilinen alanda, geçmişten günümüze kalan son gecekondu yerleşimlerini içeren iki sokağı incelemiştir. İstanbul'un en önemli cazibe merkezlerinden biri olan Nişantaşı'nın yanı başındaki iki gecekondu yerleşimi olan Melek Sokağı ve Barakalar Sokağı üzerinden karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Çalışmada bu iki sokağın seçilme sebebi ise enformel konut tiplerine sahip olmalarına rağmen sakinlerinin çevreleri ile kurdukları ilişkinin birbirinden farklı olmasıdır. Ön bulgularda Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin etraflarındaki apartman sakinleriyle yakın ilişki içinde olduğu, buna karşılık Barakalar Sokağı'ndaki sakinlerin etraflarındaki apartmanlarla herhangi bir iletişimlerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu anlamda, çalışmanın temel araştırma sorusunu, *"aynı geçmişi paylaşan ve günümüzde hâlâ benzer fiziksel koşullardaki enformel konutlarda yaşayan bu iki yerleşim parçasının çevreleri ile kurdukları farklı ilişkinin sebepleri nelerdir?"* oluşturmuştur.

Fiziksel koşullar ve tarihsel arka plan açısından benzerlikler taşıyan iki gecekondu yerleşmesinin, geçirdikleri dönüşümlerin farklı seyretmesinin ve sosyo-mekânsal yapılarının farklılaşmasının arkasında yatan gerekçeleri, *"sosyo-mekânsal ayrışma"* ve *"inziva"* kavramları üzerinden somut bağlama yerleştirmek çalışmanın amaçlarından biridir. Ayrıca, geçmişten günümüze Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin tarihsel içeriği bağlamında değişen yapısının ve sosyo-mekânsal ayrışmasının izi sürülmüştür. Bu tarihsel iz sürüm, Yılgür *(2012)*'ün *Nişantaşı Teneke Mahallesi: Teneke Mahalle Yoksulluğundan Orta Sınıf Yerleşimine* kitabının rehberliğinde eski İstanbul haritaları üzerinden bir okuma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kısaca, makro ölçek üzerinden İstanbul'daki sosyo-mekânsal yapının dönüşümünün mikro örneği olarak Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin tarihsel süreklilik içinde mekânsallığı ele alınmıştır. İki gecekondu yerleşiminin ortaklıkları ve farklılıkları, tarihsel arka planı, sosyo-mekânsal yapısı açısından ele alınarak, sosyo-mekânsal ayrışmanın somut bileşenlerine odaklanılmıştır. Çalışmada, aynı geçmişe sahip, çevreleriyle farklı şekillerde etkileşime giren iki kent yoksulu yerleşmenin karşılaştırması yapılarak, şu iki söylem üzerinden okunmaya çalışılmıştır:

1. Sosyal refah devletinin geri çekildiği post-fordist dönem yoksulluğu *(ileri marjinalite)* ile Fordist dönemin yoksulluğunu birbirinden ayırma *(Wacquant, 2008, s.6-7)*. Çünkü üretici mekanizmalar ve üstlendikleri biçimler,

verili bir dönemde toplumun sınıf, devlet ve mekân karakteristiklerinden oluşan tarihsel matrisine yerleştirildiğine anlaşılmaktadır *(Wacquant, 2008, s.2)*.

2. Sanayi konsolidasyonu sonrasındaki neoliberal kapitalizm süreci "*üst kesimlerdeki birleşmeyi*" sağlarken "*alt kesimlerdeki toplumsal parçalanma*"ya sebep olmaktadır *(Wacquant, 2008, s.6-7)*..

Bu çerçevede sosyo-mekânsal ayrışmanın tarihsel dönüşümünü anlamak için öncelikle 19. yüzyılın marjinallerinin meskeni olan *"teneke mahallesi"*, daha sonra Fordist dönemin kent yoksullarının *"gecekondu"*sunun, *"sosyo-mekânsal inziva" (Wacquant, 2010; Akgün-Gültekin, 2019)* kavramı ile ilişkisi ele alınmıştır. Saha çalışmasında ise "*post-fordist yoksulluğun parçalanması"*, Melek Sokağı ve Barakalar Sokağı üzerinden incelenmiştir. Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin tarihsel bağlamında geçmişten günümüze kent yoksulluğunun evirilişi ve günümüzdeki toplumsal parçalanma durumu tartışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Sosyo-Mekânsal Ayrışma ve İnziva

Sosyo-mekânsal ayrışma olgusu, benzer insanların birlikte yaşamasından öte kapitalizmin eşitsiz gelişiminin mekândaki izdüşümüne karşılık gelmektedir. Bu ayrışmayı insanların tercihleri olarak görmek yerine kapitalist üretim sürecinin bir ürünü olarak tanımlamak gerekir *(Harvey, 2002)*. Sosyo-mekânsal ayrışma, aynı zamanda kentsel donanımlara ve kaynaklara erişimdeki eşitsizliği de tanımlamaktadır *(Giddens, 1973; Harvey, 1973; Harvey, 2002)*. Ayrıca toplumsal ve mekânsal olanın diyalektik ilişkisini de ortaya çıkarmaktadır ki, toplumsal ilişkiler hem mekân kurucu hem de mekâna bağlıdır *(Soja, 2015, s.114)*. Harvey *(2002)* bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: *"Mekânsal farklılaşmayı, toplumsal ilişkiler temelinde oluşan bir yeğleme dizgesinin edilgen ürünü olarak görmek yerine, sınıfsal ilişkilerin ve toplumsal farklılaşmaların üretildiği ve sürdürüldüğü süreçler içinde tamamlayıcı etki olarak algılamamız gerekir."*

Sosyo-mekânsal ayrışmanın getirdiği toplulukların kendi içine kapanması durumu da, bu diyalektik ilişkide önem kazanmaktadır *(Soja, 1989)*. Böylece üst ve orta sınıfların kendilerini 'korumak' için yarattıkları kapalı duvarları arasında 'güvenli' konut alanları ortaya çıkarken, yoksul mahalleler kentsel yaşamdan kopmakta ve kentin parçalı-kabileli yapısı okunmaya başlamaktadır *(Şengül, 2013, s.14)*. Bu tarif karşılıklı içe kapanmanın yani *'sosyo-mekânsal inziva'*nın içeriğini oluşturmaktadır.

Kentsel bir fenomen olarak ayrışma, sosyoloji biliminin ortaya çıkışına denk gelen, toplu göçlerden duyulan genel bir endişeden kaynaklanmış ve yüzyıldan uzun bir süredir belgelenip araştırılmıştır *(Vauhgan, 2018, s.131-132)*. Kentin pek çok kimliği kapsamasında oynadığı birleştirici rol, aynı zamanda sosyo-mekânsal bölünmenin de sebebini oluşturmuştur *(Vaughan, 2018, s.130)*. Farklılıkların kentte hem rekabet içinde hem de yan yana olması, kapitalizmin çelişkili yapısının mekânsal olarak somutlaşmasıdır *(Harvey, 2002)*. Farklılıkların ve eşitsiz güç ilişkilerinin çatışması, kentsel mekânın kendisini bir ayrım olarak tanımlamaktadır *(Cupers, 2005)*. Bu açıdan ayrışma, sadece toplumsal yapının kendisine ait bir durum değil, üst yapı ve alt yapı arasındaki diyalektik ilişkideki toplumsal parçalanma biçiminin mekânda somutlaşmasına karşılık gelmektedir. Bu parçalanmada daha dezavantajlı grupların dışlanması, ötekileştirilmesi, marjinalleştirilmesi yapının açmazlarından gibi görünse de aslında devamlılığını sağlayan ve emek gücünün parçalanmasına neden olan en önemli unsurları oluşturmaktadır.

Wacquant *(2008, s.25)*'a göre marjinalleştirme *"yukardan gelen şiddet"* olarak tanımlanarak, temel olarak üçayağa oturmaktadır. Bunlardan birincisini işçi sınıfı için hem kitlesel hem kronik bir işsizlik ve emek güvencesizliği ile gelen maddi yoksunluk, belirsizlik, yoğun kişisel ve gelecek kaygıları

oluşturmaktadır. İkinci olarak ise işçi sınıfının sosyal çöküşü, göçmen nüfusun sınırlı kamu kaynaklarına erişimdeki rekabeti arttırmaları ve bu iki toplumsal yapının yoksul mahallere sürülmesi ile kendi kaderlerine terk edilmiş olmaları yer almaktadır. Marjinalleştirmenin üçüncü ayağını ise günlük yaşamda ve kamusal söylemde artan ötekileştirme, damgalama, aşağılama hamlesi oluşturmaktadır.

Wacquant *(2008, s.25)*'ın bahsetmiş olduğu bu *"üç güç"*, hem eşitsizlik coğrafyasının zeminini hem de günlük hayatta yoksul sınıflar üzerinde kurulan kolektif şiddetin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Wacquant *(2008, s.11)*'a göre dışlanmanın yaşandığı bölgeler arasında bir ayrım oluşmaktadır: aktif ve dayanaklı, düşük vasıflı işgücü ve yeni kutuplaşmış kapitalizm için tanımlanabilir, politik ve ekonomik faydaya sahip olmayan, kent içi aşırı nüfus depolarıdır. Bu ayrımın yaşandığı yoksulluk biçimleri de birbirinden ayrılmakta ve Türkçe yazında "göreli yoksulluk" ve "mutlak yoksulluk" kavramları ile açıklanabilmektedir. Mutlak yoksulluk gıdaya, barınmaya, gelire vs. kısaca temel ihtiyaçlara dahi erişememeyi tanımlamaktadır *(World Bank, 2000; Türkün, 2010, s.8; Coşkun, 2012; Yılmaz, 2022, s.80)*. Bunun yanında bu yoksulluk türlerinin kentteki mekânsal karşılıkları da birbirinden farklılaşmaktadır. Kentin en yoksul ve en çaresizleri olarak tanımlanan, umutsuzluğu fazla, "dönüştürücü gücü zayıf" olan ve mutlak yoksulluk üzerinden ele alınabilecek grup "kent içi yoksulları"nı tanımlanmaktadır *(Güvenç ve Işık, 1996; Güvenç, 1998; Işık ve Pınarcıoğlu, 2003, s.39; Yılgür, 2017)*. Bu grup, "göreli yoksulluk" tanımına uyan, "varoşlar" olarak da tanımlanan, kent çeperinde yaşayan düşük ücretli işgücünden ayrılmaktadır. Kent içi yoksulları dışlanma, ötekileştirme ve marjinalleştirme ile en yoğun şekilde karşı karşıya kalan, kent içinde yaşamasına rağmen kentsel hayattan en çok kopan yapıyı oluşturmaktadır.

Bu toplulukların yaşadıkları bölgeler istenmeyen sosyal faaliyetlerin dışlanması için mekânsal kaplar haline gelmektedir *(Wacquant, 2008, s.11)*. Marjinalleştirmenin alt sınıflar üzerinde kurmuş olduğu bu dışlanma, ötekileştirilme, yalnızlaştırılma durumu, üst sınıflarda ise damgalanan alt sınıflardan kendini koruma, güvenliğini sağlama, izolasyon ihtiyacı ile paralel bir şekilde gelişmektedir. Kutuplaşan toplumsal yapılar arasında *"sosyo-mekânsal inziva (seclusion)"* durumu ortaya çıkmakta ve toplumsal parçalanma ve izolasyonun yüksek bir seviyesini tarif etmektedir *(Wacquant, 2010, s.165; Wacquant, 2014; Akgün-Gültekin, 2019)*. *'İnziva'*, topluluğun sınıfsal yapısına, etnik grubuna ve yerleşimin değerine göre bir hiyerarşiyi tanımlamaktadır. Bu hiyerarşide sosyo-mekânsal inziva, hem kolektif şiddete en çok maruz kalan toplumun en alt yapıları hem de kendini marjinalleştirilmiş alt sınıflardan korumaya çalışan toplumun en üst tabakasında görülmektedir *(Wacquant, 2010, s.165-166; Wacquant, 2014; Akgün-Gültekin, 2019)*. İnziva üst ve alt sınıflarda ortaklaşmakta, getto ve kapalı sitelerin kapalı yapıları benzerlik göstermesine rağmen, sebepleri en önemli farkı oluşturmaktadır *(Wacquant, 2010, s.166; Akgün-Gültekin, 2019)*. Kapalı sitelerde *(gated community)* inziva tercihen yaşanırken, gettolar için bir zorunluluk, baskı ve tecrit meselesine dönüşmekte, 'diğerlerinin şiddetinden kaçınma' halini almaktadır. 1980'li yıllardan beri artan kapalı siteler duvarları, çitleri, güvenlik görevlileri ve kameraları ile sosyal bir homojenlik cenneti vaat ederken, alttaki yığınlar ekonomik ve kültürel sermayeden yoksun bir şekilde yaşamaya zorlanmaktadır *(Wacquant, 2010, s.166)*.

Refah devleti döneminde öne çıkan toplumsal ağların yerini ise, neoliberal dönemde kitlesel işsizlik tehdidi altında güvencesiz, esnek ve süreksiz çalışma şartları sarmı[41]. Bu durum kent yoksullarını "kendi-kendine yetme", "gizli kapaklı işler" ve kayıtsız iş, yeraltı ticareti, suç işleme vs. gibi marjinalleştirici bir yöne çekmekte, ücretli emek sektöründen uzaklaştırmaktadır *(Wacquant, 2007)*. Özellikle sürgün mahallelerindeki gençlerin ücretli emek sektöründen kopması ile marjinalleştirilmesi kesintisiz

bir hale gelmektedir *(Wacquant, 2007)*. Wacquant *(2007)* bu anlamda Fordist dönemin yoksul mahallerine atfedilen *"umudun şehir-içi varoşları"* tanımının neoliberal dönemde *"umutsuzluğun işgalci meskenleri"*ne *(Eckstein, 1990)* daha çok benzediğini belirtmektedir.

Teneke Mahallesi Kavramı

Teneke mahallesi kavramı çoğu zaman gecekondu kavramının içinde ele alınmış olsa da aslında gecekondunun öncülü, nüvesi ya da ön modeli olarak nitelendirilebilmektedir *(Güney, 1964; Kıranlar, 2015; Yılgür, 2017)*. Kıray *(2007, s.20)* teneke mahallelerinin her zaman görüldüğünü hatta sanayi öncesi dönemlerde de şehre gelenlerin, şehrin dışındaki sahipsiz arazilerde yer edinerek oluşturduğunu belirtir, ancak bu yapının zamanla değiştiğinin de altını çizer. 16. yüzyılın etnik kökene dayalı, kentlerdeki konut bölgelerinin mekânsal ayrışması, 19. yüzyılda sınıfsal farklılaşma ile kendisini göstermiştir. *"Yeni sınıfsal yapıların oluşturduğu yeni bir kentsel yaşantı"* içinde gecekondu olgusu bu döneme dayandırılabilmektedir *(Tekeli, 1982, s.41)*. Osmanlı İmparatorluğunun kapitalizme açılması ile etnik gruplar arasındaki toplumsal farklılaşmaya *"mülkiyet ve servet katmanlaşması"* da dâhil olarak sınıfsal bir içerik kazanmıştır *(Tekeli, 1982, s.26-36)*. Kırsal kesimde ise mülkiyet ilişkilerinin gelişmesi ile büyük toprak sahiplikleri ve topraksız köylüler oluşmuş; topraksız köylülerin bir kısmı kente göçerek kentlerdeki marjinal yapıları, *"istenmeyen grupları"* ortaya çıkarmıştır *(Tekeli, 1982, s.26-36)*.

19. yüzyılda görünür hale gelen teneke mahalleleri, genelde dönemin kentsel çeperinde kurulan, sanayi yapılarına yakın olan, "kente gelen" göçmenlerden oluşan bir mekânsal yapıdır *(Kıranlar, 2015; Yılgür, 2017)*. Bu mekânsal yapının, çoğunlukla kaybedilen savaşların ardından Balkanlar'dan gelen göçmenler ve yangın zedelerden oluştuğu bilinmektedir. Örneğin Kumkapı Teneke Mahallesi, öncesinde, yoksul Ermenilerin ve Rumların yaşadığı bir bölge olmakla beraber, 19. yüzyılda Romanların da yerleşiminde olan tahta ve tenekeden yapılmış barakalardan oluşan erken örneklerden biridir *(Yılgür, 2017)*. Bostanti-Feriköy Teneke Mahallesi ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler tarafından kurulmuştur *(Yılgür, 2021)*. 1922 Büyük İzmir Yangınından önce çoğunlukla Rumların oturduğu İzmir'deki Tenekeli Mahallesi *(Ege Mahallesi)* ve Samsun'daki Teneke Mahallesi ise mübadele sonrasında Romanların yerleşimi ile oluşmuştur *(Özbaskıcı, 2013; Kılınç, 2017)*.

Bu örnekler gecekonduların öncülleri sayılmalarına karşın önemli farklılıklara da sahiptirler. Teneke mahallelerindeki yaşanan yoksulluk biçimi mutlak yoksulluktur ve konutların fiziksel şartları gecekondulara göre daha dezavantajlıdır. Teneke mahallelerinin fiziksel ve yoksulluk yapısı daha çok 19. yüzyılda sanayi devrimi ile ortaya çıkan *"sefalet mahallelerine (slums)"* benzemektedir *(Yılgür, 2017)*. *"Kapitalizmin tipik yerleşimi"*ni oluşturan, dönemin "Bırakınız yapsınlar!" sloganı ile girişimciliğe tanınan sonsuz özgürlüğün sonucu olan "liberal kent", yoksullar için ağır koşullarda çalışmaya, temel ihtiyaçlara erişememeye, hastalıklara ve ölüme karşılık gelmiştir *(Engels, 1997, s.69-73; Benevolo, 1995, s.196)*. Erken sanayileşen ülkelerde, devlet müdahalesinin çok sınırlı olduğu liberal kapitalizm döneminde kent yoksullarının yaşadığı sefalet mahallelerinin benzeri, 19. yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda ve mübadele sonrası yerleştirmelerle diğer bazı kentlerde "teneke mahallesi" olarak ortaya çıkmıştır. Bu mahallelerin bir kısmı, sonraki yıllarda etnik ve sınıfsal yapısında çok değişkenlik göstermeyip, kent içi yoksul mahalleleri olarak günümüze taşınmıştır. Bir kısmı da Nişantaşı Teneke Mahallesi örneğindeki gibi, daha sonraki yıllarda kente gelen göçmenler için ucuz konutun merkezi halini almış, mesken tutulmaya başlanmış ve 1950 sonrasındaki tipik gecekondu mahallelerine dönüşmüştür.

Gecekondu Kavramı ve İstanbul'da Sosyo-Mekânsal Ayrışma Üzerine Temel Tartışmalar

Türkiye'de gecekondu olgusunun görünürlük kazanması, geç sanayileşmiş bir ülke olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmiştir. Kırdan kente göç hareketlerinin artması ile konut sorunu yükseldikçe büyük enformel yerleşimler oluşmuştur *(Öktem Ünsal & Türkün 2014, s.18)*. "Gecekondu" kavramsallaştırması ilk olarak 1930'lu yıllarda Ankara'da görülen barakalar ile ortaya çıkmıştır *(Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.46)*. Ankara'nın başkent olması ile ortaya çıkan ani nüfus artışı, konut sorununu beraberinde getirmiştir *(Tekeli, 1982, s.65; Şenyapılı, 2004, s.70)*. Önceleri Ankara'ya özgü ve geçici bir durum olarak nitelendirilen gecekonduların kentleşme sürecinde planlama ile çözülebileceği öngörülmüş, sonraki süreçte ise bunun yerel değil kentsel bir olgu olduğu anlaşılmıştır *(Tekeli, 1982, s.65-66)*.

1948 yılında, önce Ankara için daha sonra tüm kentleri kapsayacak şekilde gecekonduların önlenmesini amaçlayan ilk yasa çıkarıldığında, büyük kentlerde 25.000-30.000 arasında gecekondunun mevcut olduğu bilinmektedir *(Tekeli, 1982, s.66; Keleş, 1983, s.196)*. İzinsiz yapılara dair ikinci yasanın çıktığı 1953 yılında ise bu sayının 80.000 olduğu tahmin edilmektedir *(Tekeli, 1982, s.66; Keleş, 1983, s.196)*. Bu sayı 1980'lere kadar bir milyonun üzerine çıkmış; İstanbul'da ise gecekondular bir yandan fabrikaların çevresinde, bir yandan denetimden daha uzak olan belediye sınırlarında ortaya çıkarak hem kent içinde hem de çeperlerinde bulunma özelliği göstermiştir *(Keleş, 1983, s.196)*. Bu anlamda gecekondu tartışması İstanbul için kentsel genişleme ile beraber yürütülebilecek bir tartışma olarak görülmektedir. Lefebvre *(2017)*'nin *"içe ve dışa doğru patlama"* kavramları üzerinden, 1950-1980 arasındaki "ithal ikamesi" döneminde sanayileşme-gecekondulaşma süreci ve 1980 sonrası "neoliberal" dönem ile 'inşaat' üzerine kurulan ekonomi rotasında, kentsel arsa spekülasyonuna yönelme ve İstanbul'un fiziksel olarak genişlemesinin okuması yapılabilmektedir. Bu fiziksel genişlemeler, yoksul sınıflar için marjinalleştirmeyi ve kolektif şiddeti getirirken, aynı zamanda onların kentsel alandan dışlanmasına sebep olmaktadır. Bununla paralel olarak üst ve üst-orta sınıf kendini, "damgalanmış" yoksul sınıftan korumaya çalışır. Bu durum sosyo-mekânsal ayrışmayı getirir.

Cumhuriyet'in kurulması ile kazanılan siyasi bağımsızlık, ekonomik bağımsızlıkla taçlandırılmaya çalışılmış, sanayileşme politikasına özel bir önem verilmiştir. Ancak savaştan çıkan, geç sanayileşmiş bir ülkenin, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki gibi sanayileşme ve kentleşme politikalarını birlikte yürütmesi mümkün olmamıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde kent planlaması da önemli bir yere sahip olmuş ancak ileri dönemlerde sanayiye dayalı kalkınma çalışmalarında sınırlı kaynakların kullanımından dolayı kent politikalarının kamusal içeriğinin zayıflamasına ve kentsel gelişimin piyasaya bırakılmasına sebep olmuştur *(Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.45)*. Bu anlamda, düşük gelirli toplumsal kesim için konut ihtiyacının oluşmaya başlaması, ilerleyen dönemler için çözülemeyen temel bir problem haline gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, değişen sanayi ve kentleşme politikaları ile köyden kente göçlerin artması karşısında, merkezi ve yerel yönetimlerin çözemediği "konut problemi" patlak vermiştir *(Tekeli, 1996, s.12; Kuban, 1998, s.42; Doğusan, 2010, s.98-99; Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.45)*.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında karayollarının gelişmesi, kentsel yatırımların ve sanayi alanlarının çoğalması ile kırdan kente göç hızlanmıştır *(Pamuk, 2012, s.231)*. Kente göçen, yeni düşük gelirli toplumsal kesim ise konut ihtiyacını, devlet desteği olmadan kendi kendine çözmek zorunda kalmış ve 'gecekondu' olgusu ortaya çıkmıştır *(Pamuk, 2012, s.231)*. Göçmenler devlet desteğinin yokluğunda kırla bağlarını koparmamış ve mevcut toplumsal ağlarını devam ettirmeye çalışmıştır. Köydekiler, kente göçenlere

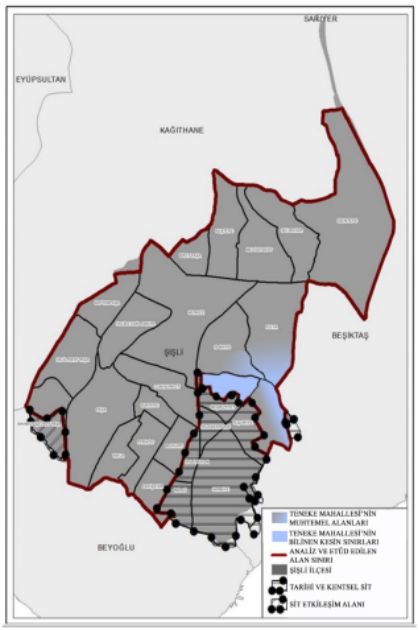
gıda ve erzak desteğinde bulunurken, kendi göçleri için bağlantılarını da sağlamıştır. Bu bağlantılar bir fabrikada işe girebilmek, yeni bir gecekondu kurmak ya da bir mahalleye yerleşmek için fayda sağlarken, İstanbul'daki gecekondu mahallelerinde aynı köyden ya da kasabadan insanlar birlikte yaşamaya başlamıştır. Kırdaki toplumsal ilişkiler dönüşerek yeni bir oluşumu ve onun mekânsal karşılığı olan, sanayi bölgelerinin geliştiği çeperlerde gecekonduları meydana getirmiştir. Bu gecekondulara zamanla yol, su, elektrik sağlanmış ve tapu verilmiştir; *"böylece kırdaki küçük ve orta ölçekli mülkiyete dayalı yapı kentlere aktarılabilmiştir" (Pamuk, 2012, s.231)*. 1950 ve 1980'li yıllar arası, sanayileşme ve kentleşmenin hızlandığı, bunlara paralel olarak gecekondulaşmanın yükselişte olduğu ve devletin boş arazilerinde yayıldığı, kent nüfusunun arttığı ve İstanbul'un daha önce görülmedik bir şekilde büyüdüğü bir dönemi tarif etmektedir *(Kuban, 1998, s.42; Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.45-47)*. Bu otuz yıllık süreçte ise "gecekondu" kırdan kente göç edenlerin barınma sorununu karşılayan bir yapı durumundan, mülke dönüşmesi ile yoksul kesime yönelik bir piyasa unsuru haline gelmiş ve sonrasında apartmanlaşarak piyasa içinde dönüşmeye devam etmiştir. Konut politikalarına dair düzenlemeler farklı dönemlerde yapılmış olsa da 'ucuz kiralık konut' sağlamak yerine, mülk edindirmeye yönelik bir sistemdeki alternatiflerin hiçbiri dar gelirli gruplara resmi çerçevede bir çözüm sunamamıştır *(Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.45)*. Gecekondu üretimi tek çare olarak kalmış ve çözüm üretilemediği için yerel ve merkezi yönetimler tarafından göz yumulmuştur.

Neoliberal politikaların kabulüne tekabül eden 1980'ler ise bir yandan İstanbul için desantralizasyon sürecinin başladığı diğer yandan ise konut üretiminin enformel piyasanın elinden alınıp sermaye piyasasına geçtiği yıllardır. İstanbul'daki büyük sanayi alanlarının kent çeperine taşınması ile başlayan desantralizasyon süreci sonunda, bu alanların bir kısmı finans merkezine dönüşmüş, küçük sanayi ise kent içinde kalmış ve özellikle kira bedellerinin düşük olduğu semtlerde toplanmıştır *(BİNPB, 1980)*. Küçük üretimin atölyelerinin yoğun olduğu ve burada çalışan düşük gelirli grubun daha çok oturduğu, bu eski kent merkezindeki semtler daha sonra çöküntü bölgesine dönüşmüştür *(ODTÜ, 2005; Öktem, 2011)*. Çöküntü bölgeleri ucuz kiralık konutların bünyesinde taşıması ile 1980'li yıllarda kırdan kente göçenlerin yerleştiği bölgeler olarak yer almış ve aynı zamanda damgalamanın ve marjinalleştirmenin yaşandığı meskenler haline gelmiştir. Kamusal söylemde artan ötekileştirme, damgalama, aşağılama ile kitlesel kronik işsizlik, emek güvencesizliği, maddi yoksunluk, belirsizlik, yoğun kişisel ve gelecek kaygıları bu semtlerin içine kapanması ile devam etmiştir.

1980'lerde neoliberal politikaların beraberinde mekânsal dönüşümün nosyonu değişmiş; 2000'lerde ise mekânsal ayrışmalar belirginleşmiştir *(Türkün & Kurtuluş, 2016)*. 1980'li yıllar ayrıca gecekondulardaki dönüşümün gerçekleştiği yıllara tekabül etmiştir. 1948 yılında gecekondu affı ile başlayan süreç, 1980'li yıllarda gecekonduların yasallaşması ile bu yapıların pazarlanmasına dönüşmüştür. 1980'lere kadar köylülük, göçmenlik nüvelerini barındıran gecekondu bölgeleri, kentin istenmeyen yüzü haline gelmiştir. Bununla beraber kentsel rant mekanizmasının büyümesi ile gecekondular da değişmiş ve üç-dört katlı apartmanlaşan gecekondular görülmeye başlanmıştır *(Öktem, 2011)*. Gecekondu sahiplerinin bir kısmı tapu haklarını kazandıktan sonra, bireysel talepleri ile küçük müteahhitler aracılığında gecekondularını apartmanlara dönüştürmüştür. Bu dönemde, gecekondu mahalleleri yeniden üretilerek pazara sürülmüş, kent içindeki dönüşmeden kalan yoksul mahalleler ise çöküntü bölgesi olarak kalmıştır. Bu bölgeler daha sonra sermaye grupları açısından kentsel rantın odaklandığı bölgeler haline gelmiştir *(Koca, 2015)*.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, sosyo-mekânsal ayrışmanın derinleşmesi ve aşıl*(ama)*ması üzerine bir karşılaştırmayı içererek toplumsal ilişkilerin mekânsal pratiklerini anlamaya yöneliktir. İstanbul'un Şişli ilçesindeki Melek Sokağı *(Meşrutiyet Mahallesi)* ve Barakalar Sokağı'nın *(Teşvikiye Mahallesi)* yaşam koşulları ve çevreleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Her iki sokağın da geçmişte Nişantaşı Teneke Mahallesi'nde bulunduğu belirlenmiştir. Resmi olarak Meşrutiyet Mahallesi'ne dâhil olan, geçmişte "Teneke Mahallesi" olarak bilinen mahallenin sınırları, günümüzde muğlak bir durumdadır. Ancak, Yılgür *(2012, s.15)*'ün araştırmalarına göre, mahallenin en geniş sınırları Şişli Etfal Hastanesi'nden başlayıp Ihlamur Deresi'ne kadar uzanmaktadır *(Şekil 1)*.

Şekil 1. *Şişli İlçe Haritası üzerinde Teneke Mahallesi'nin kesin ve muhtemel sınırlarının gösterilmesi. Muhtemel sınırlar tanımı Yılgür (2012)'ün çalışmasındaki tanıklıklar üzerinden genişletilen sınırlardır. İBB (2021) içinde yer alan Şişli İlçe Haritası üzerine yazar tarafından işlenmiştir.*

Çalışmada, 19. yüzyıldan 2000'lere kadar Teneke Mahallesi'nin çevresi ile sosyo-mekânsal ayrışmasının, haritalar üzerinden morfolojik dökümü sağlanarak mekânsal analizi yapılmıştır. Bu analizde Teneke Mahallesi'nin sosyo-ekonomik tarihi ve mekânsal gelişimi incelenmiştir. Çalışmada bir bölgenin gelişimsel niteliği çerçevesinde, zamansal değişiminin incelenmesi gerekliliği görüşü ile tarihsel-mekânsal bir okuma gerçekleştirilmiştir *(Conzen, 2004, s.27)*. Diğer yandan İstanbul'un makro formunda yaşanan dönüşümlerin Teneke Mahallesi üzerinden mikro düzlemde bir okuması yapılması amaçlanmıştır. Yılgür *(2012, 2013)*'ün çalışmaları üzerinden, yerleşme dokusunun tarihsel oluşumu, mahalledeki sosyal yapı, göçler, işgücü, üretim ilişkileri ele alınmıştır. Nişantaşı ve Teneke Mahallesi arasındaki doku farkları, yapı tipolojileri ve bu tipolojilerin değişimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda 1853, 1882 İstanbul Haritaları, 1913-1914 Alman Mavileri, 1924-1925 Pervititch Haritaları ve 1940'tan 2000'li yıllara kadar olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin resmî sitesinde yayınlanmış hava fotoğrafları ve Temmuz 2021 yılına ait *"Şişli İlçesi 1/5000 Ölçekli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi Revizyon Nazım İmar Planı"* incelenmiştir. Bahsedilen haritalar üzerinden,

- üst ölçek haritalarda kentsel doku, yerleşim konumu;
- daha alt ölçekli haritalarda doku, yapı tipolojisi incelenerek analiz edilmiştir.

Çalışmanın diğer bölümünde, günümüzde gecekonduların bulunduğu Melek Sokağı ve Barakalar Sokağı, sosyo-mekânsal ayrışma bağlamında karşılaştırılmıştır. Bu sokakların seçilme sebebi Teneke Mahallesi'nden geriye kalan az sayıda gecekondu yerleşimlerini içermeleri ve Melek Sokağı'nın yazarın uzun süredir tanıdığı bir alan olmasıdır. Fiziksel şartları benzer olmasına rağmen, bu iki sokaktaki gecekondu sakinlerinin çevreleriyle kurdukları ilişkilerde farklılıklar tespit edilmiştir. Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin apartman sakinleriyle iletişim halinde olduğu ve komşuluk ilişkileri kurduğu gözlenirken, Barakalar Sokağı'ndaki sakinlerin çevredeki apartmanlarla herhangi bir ilişkilerinin olmadığı belirlenmiştir

2018 Kasım ayında Melek Sokağı'ndan

4, Barakalar Sokağı'ndan 6 olmak üzere toplam 10 gecekondu sakini ile yapılan derinlemesine mülakatlar, Barakalar Sokağı'nın kapalı yapısı ve güvenlik sebepleri nedeniyle sınırlı kalmıştır. Barakalar Sokağı'nda 30'a yakın gecekondu bulunmasına rağmen, sadece 6 kişiyle görüşülebilmiş ve bu kişilerin ikisi yakın zamanda mahalleden ayrılmıştır. Barakalar Sokağı'ndaki insanlar, görüşme isteksizliği göstermiş ve arka kısımlara erişime izin vermemişlerdir, bu da çalışmanın kısıtlarından biri haline gelmiştir.

İki sokağın karşılaştırmasına yönelik saha araştırmasında, etnografik ve fenomenolojik içeriklerden oluşan derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca, harita incelemeleri, yerinde inceleme ve gözlem sonucunda, *"sosyo-mekânsal ayrışma"* 4 başlık altında değerlendirilmiştir: "*(i)yerleşim alanlarının ve yapıların fiziksel durumu, (ii)gecekondu sakinlerinin çevre ile ilişkisi, (iii)gecekondu sakinlerinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, (iv)yapıların mülkiyet durumu*".

Nişantaşı Teneke Mahallesi'nin Tarihsel Gelişimi

Teneke Mahallesi'nin Ortaya Çıkışı ve Nişantaşı ile Karşıt Durumu

1870 yılında Beyoğlu'nda çıkan yangından sonra Osmanlı seçkinlerinin yerleşim yeri haline gelen Nişantaşı, öncesinde padişahın atış talimlerini yaptığı, hanedan mensuplarının düğünlerinin, sünnet törenlerinin gerçekleştirildiği yer olarak, *"Nişantaşı Sahrası"* ismi ile kayıtlara geçmiştir *(Mağgönül, 2006, s.20-21)*. Nişantaşı'nın *"seçkinci"* yapısı, padişahın bürokrat ve aristokratlara bu bölgeden arazi bağışları ile başlamıştır. Yeni kurulan bir semt olarak Nişantaşı, Osmanlı bürokrat ve seçkinlerinin hizmetçiler, dadılar, büyük aileler ve konuklardan oluşan konak hayatının batılı/modern hayat ile buluşma noktasını oluşturmuştur *(Alver, 2019)*. Sonrasındaki apartmanlaşma ile Osmanlı burjuvazisini de kendine çekmiş ve "seçkinci" yapısını devam ettirerek, "batılılaşmanın ve elitizmin" simgesi olan bir semt olmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Nişantaşı, 1853 İstanbul haritasında *(Şekil 2)* kent çeperindeki kırsal bir alan olarak görülmektedir. Buna karşın, 1882 İstanbul haritasında *(Şekil 3)* ise Harbiye Askeri Mektebi *(Harbiye Mektebi)*, Pangaltı, Teşvikiye yer almaktadır.

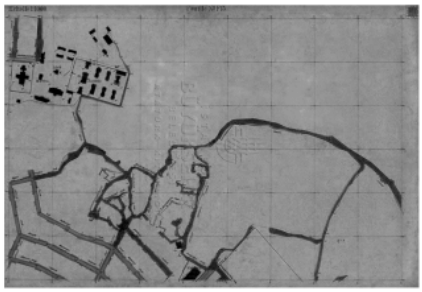
Öte yandan 19. yüzyılın ikinci yarısında Nişantaşı'nın yanı başında kurulmuş olan "Teneke Mahallesi", Nişantaşı'nın tam tersine, kentin en yoksullarını barındırmıştır. Yılgür *(2012, s.48)*'ün araştırmalarına göre bu mahalle, 17. yüzyılda Arnavut çiftçilerin yaşadığı, bostan ve tarım arazilerinden oluşan kırsal bir yapıdır. Balkan Savaşları'ndan sonra ise bölgeye birçok Balkan göçmeni, Roman aile yerleşmeye başlar. 1920'li yıllarda ise Kürtler, Araplar da yerleşmeye başlamış ve mahallenin diğer önemli etnik gruplarını oluştururlar *(Kaygılı, 2003, s.279; Yılgür, 2013)*. Mahallenin pek çok sakini Kurtuluş'ta Vakko Tekstil Fabrikası'nda, Beşiktaş'ta Tütün Rejisi'nde, Gedikpaşa'da ayakkabı atölyelerinde ve Kurtuluş, Bomonti, Feriköy'de bulunan diğer sanayi kuruluşlarında ucuz işçi olarak çalışır. Ayrıca Nişantaşı konakları ve apartmanlarındaki ev içi işçiliği yapanlar da vardır ancak, mahallenin genel ekonomik dokusu yoğun işsizlik ya da mevsimlik işçiliktir *(Yılgür, 2012, s.91-110)*. Bunun yanında yoksulluğu oldukça derin yaşayan Teneke Mahallesi'nin yaşam mücadelesi, açlıkla yüzleşme biçiminde yaşanır *(Derviş, 1935; Yılgür, 2012, s.120-121)*.

Teneke Mahallesi'nin kuruluşuna dair kesin kayıtlar bulunmamış olmasına rağmen, Yılgür *(2012, s.36)*'ün araştırmalarına göre Teneke Mahallesi ile ilgili en eski yazılı kayıt 1899 tarihli çıkan bir yangın haberi olmuştur. Ayrıca kayıtta, mahallede yangından kurtulan binaların yıkılmak istendiği ancak, mahalle sakinlerinin bu duruma karşı çıktığı belirtilmiştir *(Yılgür, 2012, s.36)*. Yılgür *(2012, s.38-40)*'e göre, Teneke Mahallesi'nin adı resmi kayıtlarda 1899 yılına kadar geçmemiş olmasına rağmen, 1900'lü

yıllarda oturmuş bir yerleşim yeri olduğu düşünülmekte, 1913-1914 *(Alman Mavileri)* İstanbul şehir haritaları da bu argümanı desteklemektedir. 1913-1914 Alman Mavileri'nde Teneke Mahallesi organik formlu, topoğrafyaya göre biçimlenmiş yolları ile Nişantaşı'nın planlı, doğrusal yol sistemi birbirinden ayrılmaktadır *(Şekil 4)*.

1924-1925 Pervititch Şişli İlçe Haritası'nda ise Teneke Mahallesi, Meşrutiyet Mahallesi olarak gösterilmiştir. Bu dönemde Teneke Mahallesi isminin resmi olarak kullanılmadığı, Suad Derviş *(1935)*'in "İstanbul Halkı Nerelerde Otururlar?" adlı Cumhuriyet gazetesi yazı dizisinde belirtilmiştir: *"Etfal hastanesinden karşıya doğru bakacak olursanız iki tepenin arasındaki vadiden başlayarak tepelerden birine doğru tırmanan acayip bir mahalle görürsünüz. Tenekeden damları, eski tahtadan duvarları ile bir sürü küçük barakalar. Buraya belediye Meşrutiyet Mahallesi ismini vermiş. Fakat halk ona Teneke Mahallesi diyor"* *(aktaran Yılgür, 2012, s.33)*. Derviş *(1935)* aynı zamanda Teneke Mahallesi'nin karakterini oluşturan yoksulluğun, kentsel dokudaki yapısını da sunmuştur. Sıkışık, dar sokaklı, küçük ölçekli, teneke çatılı barakalar ile kır-kent arasında bir yerde kalmıştır. Derviş *(1935)* bu dokuyu şöyle anlatmıştır: *"Bu evler keçiyolu bile denemeyecek dar sokakların iki tarafına dizilmiş, ortaları çukur kenarları yüksek. Bu sokaklar, sokaktan çok kurumuş ince dereleri hatırlatıyor"* *(aktaran Yılgür, 2012, s.45-46)*. Buna karşılık, Teneke Mahallesi'nin hemen yanında Nişantaşı'nın doğrusal düzenlenmiş sokak sisteminin, konaklarının ve apartmanlarının yaratmış olduğu doku ile mekânsal ayrışma görünür hale gelmiştir. Bu mekânsal yapıdaki karşıt durum, 1924-1925 Pervititch İstanbul-Şişli-Nişantaşı Haritası incelendiğinde yerleşme dokusu, yapılaşma düzeni ve biçimi, yapı niteliği üzerinden okunaklı hale gelmektedir *(Şekil 5)*.

Şekil 2. *1853 (Harvard Map Collection) İstanbul Haritası.*
Şekil 3. *1882 (Harvard Map Collection) İstanbul Haritası (Harita üzerindeki yuvarlak işaret yazar tarafından eklenmiştir ve Nişantaşı'ndaki yerleşimi göstermektedir).*
Şekil 4. *Nişantaşı Teneke Mahallesi'ni gösteren 1913-1914 İstanbul Haritası-Alman Mavileri.*
Şekil 5. *Pervititch'in 1924-1925 İstanbul Haritasına göre Nişantaşı ve Teneke Mahallesi arasındaki kentsel doku farkı (Sağdaki çizim, soldaki harita üzerinden yazar tarafından, doku farkının görünürlüğünü arttırmak için hazırlanmıştır).*

Teneke Mahallesi'nin Dağılma Süreci

Teneke Mahallesi'nin değişim süreci bir yandan teneke mahallesinden tipik bir gecekondu mahallesine evirilmesi ile diğer yandan da mahallede yaşanan yoksulluk biçiminin mutlak yoksulluktan göreli yoksulluğa dönüşmesi ile başlamıştır. Derviş *(1935)*'in yaptığı görüşmelerde Teneke Mahallesi'ndeki bir çocuğun *"Ne bulursak onu yiyoruz. Manavın marul kabukları, ekmek kırıntıları"* cevabı, mahallede bu dönem yaşanan "mutlak yoksulluk" durumuna referans olmaktadır. Bunun yanında Yılgür *(2012, s.140-141)*'ün yaptığı araştırmaya göre, mahallenin özellikle 1920'li yıllardan sonra Kürt ve Arap nüfusu da bünyesine katmıştır. Ancak Teneke Mahallesi, "Çingene" mahallesi olarak anılmaya devam etmiştir. Böylece, kent yoksullarının zaten kısıtlı olan ekonomik ve sosyal yaşamlarının "*bölgesel damgalama*" *(Wacquant, 2009)* yolu ile daha da daralmasına sebep olmuştur.

Yılgür *(2012, s.150-152)* mahalledeki çoğu konut yapısının dönüşümünde, 1980'li yılları işaret ederken, sosyal yapının değişimi olarak 1950'li yılların altını çizmiştir. 1950'li yıllarda kırdan gelen göç hareketleri kentleri değiştirmiş, mikro ölçekte Teneke Mahallesi'nin etnik yapısını çeşitlendirmiş ve tipik bir gecekondu mahallesine dönüştürmüştür.

Şekil 6. *Aslan'ın (2008) çalışmasından yararlanılarak yapılan gecekonduların yasallaşması sürecini anlatan kanunlar, çıkarıldıkları yıllar ve kanun içeriklerinin yer aldığı tablo (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*

Yıl	Kanun no.	Kanun	İçeriğe Dair
1948	5218 sayılı	Ankara Belediyesine Arsa ve Arazisinden Bir Kısmını Mesken Yapacaklara 2490 Sayılı Kanun Hükümlerine Bağlı olmaksızın ve Muayyen Şartlarla Tahsis ve Temlik Yetkisi Verilmesi hakkında Kanun	Ankara'da ortaya çıkan gecekonduların önlenmesi için çıkarılan yasadır. Gecekondular için yapılan ilk yasadır ve yereldir.
1948	5228 sayılı	Bina Yapımını Teşvik Kanunu	Ankara için çıkarılan yasanın tüm ülkeyi kapsayan halidir. Gecekonduların geçici bir problem olduğu düşüncesi ile oluşturulmuştur.
1953	6188 sayılı	Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılar Hakkında Kanun	Gecekonduları yasallaştırmıştır ve konut yapacaklara arsa sağlanması hedeflenmiştir.
1956	6785 sayılı	İmar Kanunu	Kentlerin imarının yapılması ihtiyacı ile çıkarılmıştır. 3611 sayılı yasa ile İmar İskan Bakanlığı açılmıştır.
1966	775 sayılı	Gecekondu Kanunu	Devletin gecekonduları yasal olarak tanımladığı ilk yasadır. Bu yıllara kadar üretilmiş en kapsamlı içeriğe sahiptir. Gecekonduların tespit edilmesi, iyileştirilmesi ve yenilerinin önlenmesi aşamalarına yönelmektedir.

Mahalle sakinlerinin gelir düzeylerinde iyileşme görülmüş, sakinlerin meslekleri enformelden formel piyasaya doğru yönelmiştir *(Yılgür, 2013)*. Bu dönemde Teneke Mahallesi sakinlerinin bir kısmı Nişantaşı'ndaki üst sınıf ailelerin hizmetçisi, şoförü olarak çalışmıştır *(Yılgür, 2013)*. Nişantaşı ile ilişkilerin artmasında, "Çingene" mahallesi algısının yavaş yavaş azalmaya başlamasıdır. Mahalledeki gelir düzeyindeki artış ile en yoksul kesim olan "Çingeneler", bu süreçte başka yerlere göç etmek zorunda kalmış, genel olarak daha ucuz olan Kuştepe'ye veya Feriköy Teneke Mahallesi'ne taşınmıştır *(Yılgür, 2013)*.

1950'deki sosyal yapının değişimi 30 yıl boyunca sürerken, gecekondular da yasal ve fiziksel dönüşümlere uğramıştır. 1953 tarihli *6188 sayılı Bina Yapımının Teşviki ve İzinsiz Binalar Hakkında Kanunun* 18. maddesi kapsamında, pek çok yerde olduğu gibi Teneke Mahallesi'nde de birçok gecekondu af kapsamına alınmış ve arazi mülkiyeti yaşayanlara devredilmiştir *(Yılgür, 2012, s.167-168)*. Bu yasa ve ardından gelen gecekondu düzenlemeleri ile "Nişantaşı'nın yanı başındaki" Teneke Mahallesi, yıllar içinde, "mülk" edinerek "kendiliğinden" bir dönüşüm geçirmiştir. Böylece, yaşanan dönüşümü ülke genelinde çıkarılan gecekondu yasaları üzerinden anlamak mümkün hale gelmiştir *(Şekil 6)*. 1960'lı yıllardaki planlı kalkınma sürecinde gecekondu problemi daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaya başlanmış, 1966 yılında çıkan *775 sayılı Gecekondu Kanunu* ile ilk kez "gecekondu" ismi geçmiştir. Bu kanun ile dar gelirli insanlara belediyeler tarafından arsa tahsis edilmesi öngörülmüş, buna karşın insanların konut ve arazi talepleri karşılanamamıştır *(Aslan, 2008)*.

Teneke Mahallesi sakinlerinin 1953'te arsa tapularını almaya başlaması ve 1965 yılındaki Kat Mülkiyeti Kanunu'ndan sonra, özellikle 1980'li yıllar mahallenin apartmanlaşma süreci ile geçmiştir *(Yılgür, 2013)*. Mahalle sakinleri yap-satçı müteahhitlere arsalarını satmaya başlamıştır. 1984 yılı *2981 sayılı* İmar ve

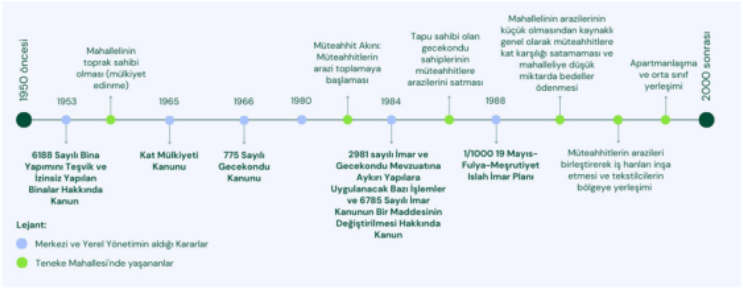
Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 1984 yılı *6785 sayılı İmar Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun* ile "gecekondu affi" denilebilecek bir süreç işletilmiş ve gecekondu sahiplerine "Tapu Tahsis Belgesi" verilmiştir *(Aslan, 2008)*. Tapu Tahsis Belgeleri de mevcut gecekondu bölgeleri için hazırlanan ıslah imar planından önce verilmiş, ıslah planı ile "Tapu Belgesi"ne dönüştürülmüştür *(Aslan, 2008)*. Teneke Mahallesi için bahsi geçen ıslah imar planı ise hâlâ yürürlükte olan, 'nazi plan' olarak geçen, 1988 yılı onaylı "1/1000 19 Mayıs-Fulya-Meşrutiyet Islah İmar Planı"dır *(İBB, 2021)*. Yılgür *(2012)*'ün bahsetmiş olduğu "müteahhit akını" da bu tarih aralığını kapsamaktadır *(Şekil 7)*.

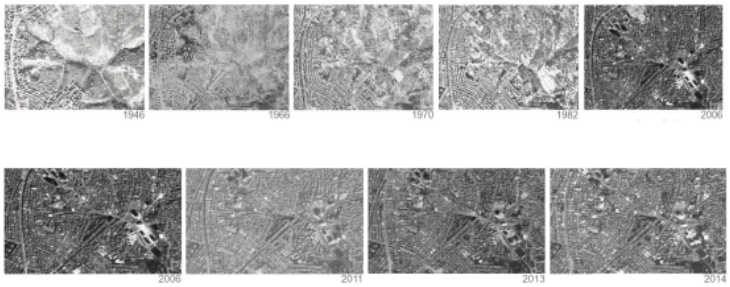
1980'li yıllarda İstanbul'da yaşanan merkezi konumdaki gecekonduların apartmanlaşması, yap-satçılığın yaygınlaşması ve gecekondu sakinlerinin kendi imkânları ile kat çıkmaları gibi süreçler *(Türkün, Aslan & Şen, 2014, s.58)* Teneke Mahallesi'nde de yaşanmıştır. Mahalledeki arazilerin genellikle çok küçük parsellerden oluşması ise çoğu zaman arsaların müteahhitlere kat karşılığı satılamamasına, mahalleliye düşük miktarda bedeller ödenmesine ve küçük parsele sahip çoğu arsa sahibinin mahalleyi terk etmesine sebep olmuştur *(Yılgür, 2012, s.166-173)*. Ayrıca apartmanların dışında müteahhitler, küçük arsaları birleştirerek ufak iş hanları inşa etmiş ve bölgeye tekstilciler yerleşmiştir *(Yılgür, 2012, s.166-173)*. Tüm bunlar, Teneke Mahallesi'nin dokusunun değişimi ile mekânsal *(Şekil 8 ve 9)*, mahalle sakinlerinin orta sınıf yapıya evirilmesi ile de toplumsal dönüşümüne sebep olmuştur.

Saha Çalışması: Nişantaşı Teneke Mahallesi'nden Kalanların Sosyo-Mekânsal Ayrışma Bağlamında İncelenmesi

Yerleşim Alanlarının ve Yapıların Fiziksel Durumu

Mekân, toplumsallığın bir sonucu ve aynı zamanda da önkoşulu olmakla beraber toplumsal üretim sürecinin de kendisidir. Onu üreten, yaratan eylemi bulmak gerekmektedir *(Lefebvre, 1991, s. 336-337; Avar, 2009)*. Bu bağlamda bu süreci açığa çıkarırken, bu sürecin hem sonucu hem kendisi olan mevcut mekânın analiz edilmesi de önem taşımaktadır. Mevcut mekânı analiz etmenin temel amacı, onun yaratılmasına yol açan değişiklikleri anlamaktır *(Levy, 1999)*. Bu çıkış noktası üzerinden, Melek Sokağı *(Şekil 10 ve 11)* ve Barakalar Sokağı'nın *(Şekil 12)* sosyo-mekânsal ayrışma bağlamında karşılaştırılmasında gecekondu yapılarının ve yerleşimlerinin fiziksel durumları, yerinde ve Şişli İlçesi Nazım İmar Planı'nda incelenmiştir. Ayrıca, yerleşim alanlarının doku analizi yapılmış, gecekondu yerleşimlerinin vaziyet planları, hava fotoğrafları ve alanların tematik kesitleri mekânsal ayrışma bağlamında ele alınmıştır. İki yerleşim alanını da karşılaştırabilmek adına, öncelikle Şişli Doku Analizi incelenmiştir *(Şekil 13)*. Plan uygulamalarının, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin tarihselliğinin mekâna olan etkileri sonucunda, Şişli'deki farklı karakterlere sahip, kendi içlerinde homojen yapılara sahip olan, birbirleri ile yan yana geldiklerinde ise kentsel eşikleri

Şekil 7. *Yılgür (2012) ve Aslan (2008)'ın çalışmalarından yararlanılarak yapılan 1950-2000 yılları arasında Teneke Mahallesi'nin gecekondu mahallesinden orta sınıf mahalleye dönüşmesinin zaman çizelgesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*
Şekil 8. *Teneke Mahallesi'nin 1946'dan 2006'ya kadar çekilmiş hava fotoğrafları (sehirhartasi.ibb.gov.tr).*
Şekil 9. *Teneke Mahallesi'nin 2006'dan 2014'e kadar çekilmiş hava fotoğrafları (sehirhartasi.ibb.gov.tr).*

ortaya çıkaran dokular incelenmiştir. Şişli Doku Analizi'nde ilçe, yol yapılanmasının organik ya da ızgara şeklinde gelişimi, yapıların ayrık ya da blok yerleşimi ile yüksek yoğunluklu yapıların olduğu alanlar olarak 5 temel dokuya ayrılmıştır *(İBB, 2021)*. Şekil 13 üzerinden "1 numaralı alan" olarak işaretlenen, Melek Sokağı'nın organik ve ızgara dokunun beraber yer aldığı, ağırlıklı olarak bitişik nizam yapılaşmanın görüldüğü, 4-6 katlı yapıların yoğunlukta olduğu C Kentsel Doku Bölgesi'ne dâhil olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın, "2 numaralı alan" olarak işaretlenen Barakalar Sokağı ise organik doku içinde, ayrık nizam yapılaşmasının olduğu, ortalama 3-4 katlı yapıların bulunduğu, D1 Kentsel Doku Bölgesi içinde yer almaktadır. Bunun yanında Barakalar Sokağı, A Kentsel Doku Bölgesi olarak tanımlanmış, daha çok üst ve orta-üst sınıfın yaşadığı, ızgara doku içinde blok nizam yapılaşmanın görüldüğü, 3-5 katlı yapılara sahip alanın hemen yanı başında bulunmaktadır. Bu durum aynı zamanda, toplumsal kutupların yan yana olmasını, sosyo-mekânsal ayrışmanın planda ve kentsel dokudaki izlerini ifade etmektedir.

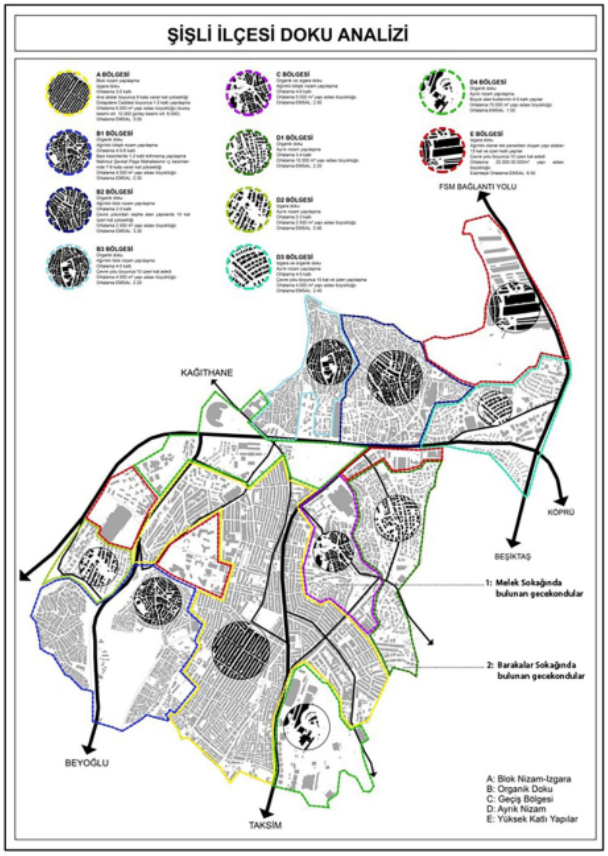
Şekil 10. *Melek Sokağı'nda yer alan gecekondular (Yazarın kişisel arşivi, 2018).*

1 ve 2 numaralı alanlarının, çevresi ile ilişkilenmesinde mekânsal eşikleri anlamak için mahalle ölçeğinde kentsel doku analizi hazırlanmıştır *(Şekil 14 ve 15)*. Bu analizlerde Melek Sokağı, Meşrutiyet Mahallesi'nin organik-ızgara geçişli dokusu içinde organik dokulu alanda yer almaktadır. Izgara plan dokusu ile organik doku arasındaki sınır, aynı zamanda Teneke Mahallesi'nin geçmişteki sınırlarını da ifade etmektedir.

Yılgür *(2012, s.17)*'ün Teneke Mahallesi'nin gelişiminin başladığı ve arazinin eğimine doğru yayıldığı sokaklar olarak ifade ettiği Akkirman Sokağı, Elhan Sokağı, Melek Sokağı, Kevser Sokağı, Albay Sadri Alantar Sokağı, Şehit İsmet Armağan Sokağı, Yeni İlhan Sokağı bu organik doku içinde kalmakta ya da ona sınır olmaktadır *(Şekil 14)*. Bu anlamda Meşrutiyet Mahallesi'ndeki geçişli doku, Nişantaşı'nın planlı ve Teneke Mahallesi'nin plansız yapılaşmasının günümüze yansımalarını oluşturmuştur. Şekil 15'te ise Teşvikiye Mahallesi ile Beşiktaş Pazarı'nın kavuştuğu alanın doku analizi görülmekte ve çevresinden ayrışan, dağınık bir şekilde Barakalar Sokağı'ndaki gecekondular yer almaktadır. Barakalar Sokağı'nın yerinde gözlemlerle fark edilmiş olan, kendi içine kapalılık, çevresi ile kopuk sosyal ilişkiler, aynı zamanda mekânda görülmektedir. Buradaki gecekonduların boyutlarının, yerleşimlerinin çevresinden tamamen ayrıştığı görülebilmektedir. Vaziyet planları ve hava fotoğrafları incelendiğinde ise mekânsal ayrışma bağlamında, Melek Sokağı'ndaki gecekonduların yerleşiminin, Barakalar Sokağı'ndakilere göre daha avantajlı olduğu söylenebilir *(Şekil 16)*. Bu durum, aynı tip konutların farklı mekânsal ilişkiler kurulabileceği izlenimini vermektedir.

Mekânsal avantaj/dezavantaj konusunda, apartman ve gecekonduların yükseklik farklarını da göz önünde bulundurmak için Şekil 16'daki vaziyet planları üzerinden tematik kesitler üretilmiştir. Bu kesitlerde, topografyaya yerleşimin ve yükseltinin çevre ile ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır *(Şekil 17 ve 18)*. Bu kesitler ile

Barakalar Sokağı'nın, çevresinden daha alçak kotlarda olan bir "çanak" içine yerleşmiş olduğu görülmüştür. Bunun yanında çevresindeki apartmanların genel olarak 5 katlı olmasından dolayı bir "duvar" etkisine sebep olmalarından dolayı, Barakalar Sokağı'nın yaşadığı sosyal izolasyonun mekânsal bağıntıları oluşmuştur. Bunlardan sebeple, mekânsal ayrışma konusunda Melek Sokağı'nın daha avantajlı bir yerleşime sahip olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 11. *Melek Sokağı'nda bir gecekondu (Yazarın kişisel arşivi, 2018).*
Şekil 12. *Barakalar Sokağı'nda bulunan gecekondular (Yazarın kişisel arşivi, 2018).*
Şekil 13. *Şişli İlçesi Doku Analizi (İBB, 2021, s.50). Saha araştırması yapılan 1 ve 2 numaralı alanlar yazar tarafından işaretlenmiştir.*

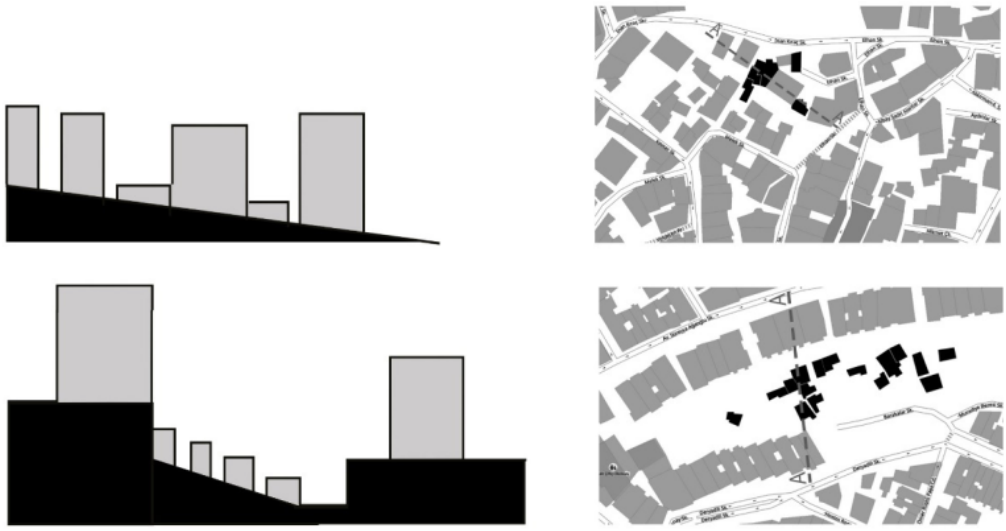

Şekil 14. *1 numaralı alan olan Meşrutiyet Mahallesi'ndeki Melek Sokağı'nın çevresinin doku analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*
Şekil 15. *2 numaralı alan olan Teşvikiye Mahallesi'ndeki Barakalar Sokağı'nın çevresinin doku analizi (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*
Şekil 16. *Melek Sokağı ve Barakalar Sokağı'nın vaziyet planları ve hava fotoğrafları (Vaziyet planları ve hava fotoğrafları Google Maps'ten temin edilip yazar tarafından işlenmişlerdir).*

İki farklı sokaktaki gecekonduların yapı ölçeğindeki incelemelerinde ise pek çok ortaklıkları tespit edilmiştir. Bu ortaklıklar, genel olarak konutların fiziksel yetersizlikleri olmuştur. Şekil 10, 11 ve 12'ye bakıldığında, gecekondu çatılarının her iki sokakta da sorunlu olduğu ve bu yüzden çatılardaki yamaların branda ya da teneke ile kapatıldığı görülmüştür. Bu geçici çözümlerin gecekonduların sorunlarını çözmediği ve yapıların genel durumunun kötü olduğu görüşmelerde belirtilmiştir. Yapılar en çok iki odadan oluştuğu için, konut büyüklükleri aileler için yetersizdir. Derinlemesine görüşmelerde, incelenen yapıların tamamının alt yapı yetersizlikleri ile karşı karşıya olduğu öğrenilmiştir. Örneğin Melek Sokağı'ndaki iki gecekondu sakini, konutlarının su şebeke sistemine bağlı olmadığını ve çevrelerindeki apartmanlarda yaşayan komşularından su sağladıklarını belirtmiştir.

Barakalar Sokağı'nda ise tuvaletsiz, banyosuz, mutfaksız çeşitli gecekonduların olduğu ve bu gecekondu sakinlerinin ihtiyaçlarını ise yine Barakalar Sokağı'nda yaşayan akrabalarının ya da komşularının evlerinden karşıladıkları belirtilmiştir. Ayrıca Barakalar Sokağı'nda pek çok gecekondunun penceresiz odaya sahip olduğu bilinmektedir *(Gür, Dülgeroğlu-Yüksel & Cantürk, 2016)*. İki sokaktaki yapıların fiziksel şartları, tüm kullanıcılar için problem teşkil etmekte ve bu açıdan ikisinde de nitelikli bir barınmadan bahsedilememektedir. Suya erişimin bile kısıtlı olduğu bu gecekondulardaki sakinlerin, Teneke Mahallesi'nin geçmişine yakın bir şekilde, günümüzdeki biçimi ile yaşamaya çalıştıkları söylenebilmektedir.

Şekil 17. *Melek Sokağı'ndan tematik kesit ve plan (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*
Şekil 18. *Barakalar Sokağı'ndan tematik kesit ve plan (Yazar tarafından hazırlanmıştır).*

Gecekondu Sakinlerinin Çevre ile İlişkisi

Çalışmanın bu kısmında, kentsel dokuda tespit edilen mekânsal farklılaşmaların, toplumsal ilişkilerdeki karşılığı incelenmeye çalışılmıştır. Mekânın somut analizinden soyut analizine doğru geçiş yapılarak, iki ayrı sokaktaki gecekondu sakinlerinin sosyo-mekânsal ayrışmada çevre ile ilişki biçimleri araştırılmıştır. Kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde "çevre", "komşu", "yabancı", "mahalle sınırları"na dair açıklamaları analiz edilmiş ve algıladıkları mekân tespit edilmeye çalışılmıştır. Yaşadıkları alanın sınırlarını, bu sınırlar üzerinden yabancı/komşu kavramlarını nasıl kullandıkları, nasıl algıladıkları çözümlenmiştir. Böylece iki sokak arasındaki çevre ile kurulan ilişkinin farklılıkları incelenmiştir.

Melek Sokağı'ndaki gecekondular, fiziksel yerleşim olarak Barakalar Sokak'a göre daha avantajlı ve çevresi ile daha yakın bir mekânsal ilişkiye sahip olduğu, gözlemler ve doku analizleri ile tespit edilmiştir. Bu yakın ilişki aynı zamanda, kaynak kişiler ile derinlemesine görüşmede de ortaya çıkmıştır. Melek Sokağı'ndaki görüşmelerde kaynak kişilerden biri, çevredeki apartmanlar ile ilişkisi hakkında şöyle söylemiştir: *"Evimden kesinlikle memnun değilim, bu evden kim memnun olabilir ki? Evimde su bile yok. Komşularımdan su alıyorum. Yardım ediyorlar. Mahalleden memnunum. Ben onları, onlar da beni severler. Yıllardır gayet güzel yaşıyoruz."* Bahsi geçen kaynak kişi, komşusunun apartman dairesinden su çektiğini, komşuları ile yıllardır aynı mahallede oturduklarını ve *"apartmanlarda oturan komşularının"* da eskiden gecekonduda yaşadığını belirtmiştir. Bunun yanında Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinleri ile yapılan görüşmede kaynak kişilerin tamamının, apartmanlardakileri *"komşuları"* olarak tanımladığı ve komşuluk ilişkilerini sürdürdükleri fark edilmiştir. Geçmişten günümüze taşınan komşuluk ilişkileri üzerinden, Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin kendilerini apartman sakinlerinden daha farklı görmediği ve ortak bir geçmişe sahip olmanın verdiği yakın ilişki gözlemlenmiştir.

Melek Sokağı'ndaki sosyo-mekânsal ayrışmanın aşılma durumunun karşısında ise Barakalar Sokağı'nda geçmişten günümüze yeniden üretilmesi söz konusudur. Barakalar Sokağı ile çevresindeki apartmanlar arasındaki sınıf ayrımının getirdiği mekânsal ayrım, doku analizlerinde okunabildiği gibi, gecekondu sakinlerinin komşularına

dair yaptıkları açıklamalarından da açığa çıkmaktadır *(Gür, Dülgeroğlu-Yüksel ve Cantürk, 2016)*. Barakalar Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin genellikle çevredeki apartman blokları ile ilişkisinin olmadığı belirlenmiştir. Komşuluk kavramını sadece sokağın sınırları içinde algılamışlardır. Komşu olarak Barakalar Sokağı'nda yaşayanları tarif eden kaynak kişilerden birine, çevredeki apartmanlar sorulduğunda ise *"Ha, onlar mı? Vallahi kimseyi tanımıyorum ki oralardan, bilmiyorum"* diye cevaplamıştır. Barakalar Sokağı'nda görüşülen kaynak kişilerin tamamı apartman sakinlerini tanımadığını belirtmiştir. Ayrıca, kaynak kişiler, yaşam alanlarını tarif ederlerken, *"bizim mahalle"* diye bahsederlerken, resmi olarak bağlı oldukları Teşvikiye Mahallesi'ni kastetmemişlerdir. Kaynak kişilerin "mahalle" olarak algıladıkları, Barakalar Sokağı'dır. Bu bağlamda, sosyo-mekânsal inzivanın temelini, gündelik hayat pratiklerinden kurulan mekânsal sınırların oluşturduğu anlaşılmaktadır. Algılanan mekân, bu mekânsal pratikler ve sınırlar üzerine kurulmuştur *(Lefebvre, 1991, s.190)*. Teşvikiye Mahallesi'nin, Barakalar Sokağı'ndaki insanların mekânsal algılarında yer almaması, bu mahallenin üst ve orta-üst sınıf kimliğinden dolayı kent yoksulları açısından ilişki kurulamayacak, gündelik hayat içinde yer edinilemeyecek bir noktada bulunmasını işaret etmektedir. Bu durum da beraberinde alt sınıfların "zorunlu" sosyo-mekânsal inzivasını getirmiştir.

Buna karşılık, Barakalar Sokağı'nda yaşayanların kendi içinde de sıkı bir komşuluk bağı bulunmadığı tespit edilmiştir. Derinlemesine görüşmeler sırasında birbirlerini hiç tanımayan, birbirlerini hiç görmemiş sokak sakinleri gözlemlenmiş, özellikle de sokağın giriş kısmı ve arka kısımları arasında bir ayrım olduğu fark edilmiştir. Sokağın giriş kısmında bulunan gecekondularda çoğunlukla ailelerin oturduğu, arka taraflardaki gecekondularda ise daha çok "bekâr erkekler" olduğu belirtilmiştir. Afgan, Türkmen ve Suriyeli göçmenlerin Barakalar Sokağı'nın arka kısımlarına yerleştikleri kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca mahallenin giriş kısımları ile arka kısımları arasında iletişim kopukluklarının olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında giriş kısımdakilerin, arka kısımda oturanlardan kendilerini farklı gördüğü ve dışarıdakilerin Barakalar Sokağı üzerine yaptıkları damgalamanın benzerini, arka kısımda oturanlar için yaptığı saptanmıştır. Bu damgalama içinde kısmi bir etnik kimlik vurgusu ile *"bekâr erkekler"*e yönelik *"başıboşluk"* vurgusu yer almıştır. Tüm bunlardan hareketle, Barakalar Sokağı'ndaki insanların kendilerini sosyo-mekânsal inzivaya kapatmalarının yanı sıra, bu alt sınıf izolasyonu içinde de toplumsal parçalanmaların olduğu tespit edilmiştir.

Gecekondu Sakinlerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Durumu

Bu başlık altında Melek Sokağı ve Barakalar Sokağı'nın gecekondu yerleşimleri olarak, çevreleri ile kurdukları farklı ilişki biçimleri, gecekondu sakinlerinin sosyo-kültürel ve ekonomik durumları üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun sebebi mekânın toplumsal bir ürün olmasıdır *(Lefebvre, 2013, s.21-37)*. Sosyal yapıdaki eşitsizlik ve adaletsizliğin mekâna yansıması olan sosyo-mekânsal ayrışmayı anlayabilmek için, sosyal yapı ve mekân arasındaki diyalektiktik ilişki büyük bir öneme sahiptir *(Soja, 2009; Alpman, 2019)*.

Yapılan saha çalışmalarında Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinleri 60 yaş ve üstü bir nüfus grubuna sahiptir. Melek Sokağı'ndaki kaynak kişilerin tamamı 50 yıldan fazla Melek Sokağı'nda yaşamakta ve "emekli" olduklarını belirtmiştir. Bu beyanlar üzerinden Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin sosyal güvence altında oldukları anlaşılmıştır. Bunların dışında, Melek Sokağı'ndaki gecekondulardan birinin işyeri *(tesisatçı)* olarak kullanıldığı fark edilmiştir. Ayrıca, Melek Sokağı'nda gecekondu sakinleri ortaokul ve ya lise mezunları olduğunu ve çocuklarının ise üniversite ve ya

lise mezunu olduklarını ifade etmiştir. Öte yandan Barakalar Sokağı'ndaki görüşmelerde kaynak kişiler 20-45 yaş aralığındadır. Yerinde yapılan gözlemlerde ise yaşları 3-10 arasındaki sokakta oynayan çocuklar ve onların 30 yaş altı anneleri ile 14-18 yaş arasındaki gençler, Barakalar Sokağı'nın Melek Sokağı'na göre daha genç bir yaş grubuna sahip olduğunu göstermektedir.

Barakalar Sokağı'nda yaşayan kaynak kişilerin tamamı ev hanımı olduğunu belirtmiş, eşlerinin ise işsiz ya da sigortasız çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca mahallenin genelinde sigortalı işçinin oldukça az sayıda olduğu aktarılmıştır. Daha önce Barakalar Sokağı'nda oturan ve oradan ayrılmış bir kaynak kişi ise mahallenin kayıt dışı işçiliği için şunları ifade etmiştir: *"Mahalledeki insanlar genellikle günü kurtarmak için çalışıyor. Sigortalı olduğunu bildiğim iki yerde üç kişi vardı. Kadınlar neredeyse hiç çalışmıyorlar ama bu arada temizliğe falan gidiyorlar."* Barakalar Sokağı'nda yaşamaya devam eden kaynak kişiler, gecekondu yerleşimindeki görece durumu iyi olanların gecekondularını kiraladıklarını belirtmiştir. Örneğin, kaynak kişilerden birisi kayınpederinin Barakalar Sokağı'nda dört evi olduğunu, ikisini kiralayarak geçindiğini, diğer evlerin birinde kendisi ile eşi, diğerinde kayınpederinin yaşadığını söylemiştir. Bunun dışında Barakalar Sokağı'nda yapılan en yaygın işlerden biri Beşiktaş Pazarı'nın kurulduğu günler, gecekondu yerleşim alanını otopark olarak kullanıma açmak ve bundan ücret almak olduğu tespit edilmiştir. Bu tip enformel para kazanma yöntemleri üzerinden, Barakalar Sokağı'ndaki insanların "gelecek kaygıları"nın bir yansıması olarak daha çok "günü kurtarma"ya yöneldikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Wacquant *(2008)*'ın belirttiği sosyo-mekânsal ayrışmanın getirdiği sosyo-mekânsal inzivanın bir parçası olarak, "umutsuzluğun", geleceksizlik ve enformelleşme ile birleştiği kriminal ekonominin "günü kurtarma"nın tek yolu haline gelmesi durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır *(Mercan, 2019)*.

Melek Sokağı'ndan farklı olarak Barakalar Sokağı sakinleri, İstanbul'a yeni göç etmiş kent yoksullarından oluşmaktadır. Melek Sokağı'nda yaşayanların 1950'li yıllar ve öncesinde göç ettikleri, Barakalar Sokağı'ndakilerin ise 1980 ve sonrası yıllarda göç ettikleri fark edilmiştir. Barakalar Sokağı'ndaki kaynak kişiler, sokağın en eskisi olarak bir kişi gösterebileceklerini belirtmiş ve belirttikleri kişinin yirmi yıldır bu sokakta çocukları ile yaşayan bir kadın olduğunu ifade etmişlerdir. Barakalar Sokağı sakinleri genel olarak mahalleye son 5 ile 10 yıl arasında gelenlerden oluşmaktadır. Yeni göçlerin büyük çoğunluğu Doğu illerinden olmakla beraber, kaynak kişilerden ikisi Çorum ve Yozgat'tan geldiklerini söyleyen kişilerdir. Bu bağlamda Barakalar Sokağı İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nden gelen göçlerden oluşan yapısı ile kültürel ve etnik bir birlik olmadığı fark edilmektedir. Ayrıca Barakalar Sokağı içindeki akrabalık ilişkilerinin de oldukça kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sokağın hem iç göçlere hem de Suriyeli, Afgan ve Iraklı gibi dış göçle gelenlere açık olmasının en önemli sebebi ise İstanbul'un kent yoksulları için sayısı her geçen gün azalan, kent merkezindeki ucuz barınma alanı alternatiflerinden biri olmasıdır.

Barakalar Sokağı'ndaki yoksulluğun Melek Sokağı'na göre daha derin bir yoksulluk olduğunu ifade etmek mümkündür. Kaynak kişilerden birisi maddi sorunlarından kaynaklı çocuğunu okula dâhi yazdıramadığından bahsetmiştir. Bu anlamda Barakalar Sokağı'ndaki durum Şengül *(2013, s.15)*'ün *"bu kabileleşmenin, parçalanmanın ötesinde, artık o mobilite, sosyal ve mekânsal hareket kanalları giderek kapanıyor. Yoksulsanız yoksul kalmanız çok daha büyük olasılık"* sözlerine karşılık gelmektedir. Buna karşılık Melek Sokağı'ndaki gecekondularda yaşayan insanların ifadelerine göre, çocuklarının

sosyal güvence ve meslek sahibi olduğu, orta-alt ya da orta sınıf sayılabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum Barakalar Sokağı ve Melek Sokağı arasındaki yoksulluğun farkını ortaya koymaktadır.

Yapıların Mülkiyet Durumu

Saha çalışması sırasında yapıların mülkiyet durumu ile ilgili hem kaynak kişiler ile derinlemesine görüşmeler yılmış hem de verilen bilgiler ışığında Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulaması ile sahadaki parsellerin tapu sahiplikleri incelenmiştir. Uygulama kullanılırken saha araştırmasına tabii tutulan yapılar önce Şişli Belediyesi 'nin sitesinden ada-parsel numaralarıespit edilmiş, daha sonra bu bilgiler Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulaması üzerinden incelenmiştir. Bu incelemeler üzerinden iki sokak açısından "tapu sahipliği" üzerinden açık bir ayrım tespit edilmiştir.

Buradaki ayrım temel olarak Fordist-Keynesyen dönemdeki kent yoksullarının durumu ile Neoliberal dönemdeki kent yoksulları arasındaki ayrımdır *(Wacquant, 2008, s.60; Arık, 2019)*. Fordist dönem gecekondu sakinleri 1950'lerde başlayan gecekondu yasaları ile çoğunlukla oturdukları mülkün sahibi olmuş ve çoğunlukla da gecekondularını dönüştürmüştür. Buna karşın neoliberal dönemdeki kente göçenler göç tarihlerinin yakınlığına göre mülk ilişkilerinde daha dezavantajlı olmaktadır.

Melek Sokağı'ndaki gecekondu sakinlerinin hepsi yaşadıkları yapının kendilerine ait olduklarını belirtmiştir. Buna karşılık gecekondularını apartman dairesine dönüştürmek isteseler de hisseli tapuya sahip oldukları için konutunun dönüşümü gerçekleştirememişlerdir. Kaynak kişilerden birisi, yaşadığı evin 37 hisseye sahip olduğunu ve ortaklar arasında anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir. Bir başka kaynak kişi ise çok ufak bir arazi üzerinde olduğu için dönüştürülemediğinden bahsetmiştir. Bunun yanında Parsel Sorgu Uygulaması'nda kontrol edildiğinde gecekonduların bulundukları arazilerin hepsinin tapulu olduğu ve bir tanesi dışında ise hem arazinin hem yapının tapulu olduğu anlaşılmıştır *(Şekil 19)*.

Barakalar Sokağı'nda yapılan derinlemesine görüşmelerde ise kaynak kişilerin Barakalar Sokağı'ndaki gecekonduların bir kısmının tapulu bir kısmının ise tapusuz olduklarını belirtmelerine rağmen Parsel Sorgu Uygulaması'nda arazideki gecekonduların genel olarak "yeşil alan" olarak kayıtlı olduğu bilgisine erişilmiştir *(Şekil 20)*. Barakalar Sokağı'ndaki kaynak kişilerin mülk sahibi yerine kiracı olmalarından ötürü, tapu bilgilerine doğrudan erişemedikleri için, mülkiyetle ilgili sorulan sorulara hatalı bilgiler verdikleri görülmüştür.Kaynak kişilerin dördü de kira ödedikleri konutların tapu durumu hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadıklarını ayrıca belirtmiştir.

Şekil 19. *Melek Sokağı'ndaki gecekonduların bulunduğu 963 no'lu adanın "ada-parsel-yapı analizi" (Yazar tarafından Şişli Ke[4] Rehberi sitesi üzerindeki "Şişli-Merkez Ve Çevresi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı" üzerinden hazırlanmıştır).*

1. *https://kentrehberi.sisli.bel.tr/keos/*
2. *https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/*

Şekil 20. *Barakalar Sokağı'ndaki gecekonduların bulunduğu 845 no'lu adanın "ada-parsel-yapı analizi" (Yazar tarafından İBB Kent Rehberi sitesi üzerindeki "Şişli-Merkez Ve Çevresi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı" üzerinden hazırlanmıştır).*

Sonuç

Çalışmanın başında seçilen iki gecekondu alanı için sosyo-mekânsal ayrışma araştırması yapılmış ve gecekondu alanlarının çevresi ile ayrışma içinde olacağı hipotezi ile araştırma sürecine başlanmıştır. Ancak Melek Sokağı ve çevresi ile sosyo-mekânsal ayrışmayı aşarken, Barakalar Sokağı ve çevresi arasında derin bir sosyo-mekânsal ayrışma durumu tespit edilmiştir. Sosyo-mekânsal ayrışma, tarihsel süreçte üst üste binip birikerek bütünlük oluşturan çok katmanlı sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal dinamiklerin etkisiyle şekillenen bir süreçtir. Sosyo-mekânsal ayrışmanın katmanlı yapısından dolayı, bu çalışma tarihsel bir analizin üzerine oturmuştur. Sundukları veri ve bilgiler ile Melek ve Barakalar Sokağı sosyo-mekânsal ayrışmanın *"aşılabileceği"* ve aynı zamanda *"derinleşebileceği"* iki önemli yerleşme örneği/inceleme alanı olmuştur. Sosyo-mekânsal ayrışmanın 4 ana hat üzerinden incelendiği bu çalışmada, iki sokağın sakinlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan farklı olanaklara sahip olduğu, ancak yaşadıkları yapıların fiziksel koşulları konusunda benzerlikler taşıdıkları görülmektedir. Bunun yanında yapıların yerleşim alanlarının sahip oldukları farklı topoğrafik özellikler, ayrışmanın derinleşmesini/aşılmasını desteklemektedir. Böylece ortaya, iki farklı çevre ile ilişkilenme biçimi çıkmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda, 1950'li yıllardan beri kentte yaşayan Melek Sokağı sakinlerinde, fordist dönemdeki sosyal refah devleti uygulamalarının sonucunda güvenceli, yaşadıkları gecekonduların sahibi oldukları tespit edilmiştir. Bununla beraber mahalle sakinleri arasındaki ortak geçmiş, 50 yılı aşan komşuluk ilişkilerinden doğan dayanışma kültürü sayesinde Melek Sokağı'nda sosyo-mekânsal ayrışma gözlemlenmemiştir. Barakalar Sokağı'nda ise gecekondu sakinlerinin İgörece çok daha yeni sayılabilecek şekilde, son 5-10 yıl arasında İstanbul'a göçenlerden, güvencesiz çalışan ya da

işsizlerden oluşması, çoğunluğunun gecekondularda kiracı olması ile çevrelerinden kendilerini izole ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca yerleşim alanının ve topoğrafyanın sosyo-mekânsal inzivayı desteklemesinden ötürü sosyo-mekânsal ayrışmanın oldukça derin yaşandığı görülmüştür. Bu anlamda aynı geçmişi paylaşan ve benzer koşullarda yaşayan bu iki yerleşim parçası çevreleri ile farklı ilişki kurmaktadır. Bahsedilen farklılıklar Wacquant *(2015, s.16)*'ın bahsetmiş olduğu 1980'ler öncesindeki Fordist yoksulluk ve neoliberal dönemin yoksulluğu arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. 1980'ler öncesindeki İstanbul'a göçenlerde mülkiyete dayalı yapı kente aktarılmışken *(Pamuk, 2012, s.231)*, 1980 sonrası dönem için bu durum oldukça zorlaşmıştır. Bu anlamda toplumsal parçalanma daha da derinleşmiştir. Barakalar Sokağı'ndaki kaynak kişilerin "arka" kısımlarda oturanları kendilerinden ayırması da Wacquant *(2015, s.17)*'ın neoliberal dönemde alt kesimlerdeki parçalanmanın artmasını somut hale getirmektedir. Toplumsal parçalanmanın en aza indirilebilmesi için "nitelikli barınma"nın herkes için bir hak olduğunun kabulü üzerinden, özellikle yoksul sınıflar için "kiralık sosyal konut" talebinin yükseltilmesinin büyük bir önem arz ettiği görülmektedir. Bu bağlamda oluşturulacak örnekler kentsel arazi spekülasyonunun önünde bir bariyer olmasının yanı sıra kent merkezlerinden yoksulların sürgün edilmesinin de önüne geçmede atılacak önemli bir adım olacaktır.

Bilgilendirme

Bu çalışma öneri aşamasında iken 30 Kasım-2 Aralık 2018 tarihleri arasında Samsun'da "2nd International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies, ISAS2018-Winter" kapsamında "Tracing Tracks of The Past: Remnants of the Neighborhood Of Teneke and Gated Community" başlığı ile sunulmuştur.

Teşekkür

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehircilik Doktora Programı kapsamında "Kentsel Yaşamda Kamusallığın Boyutları" dersi kapsamında üretilmiştir. Çalışma sürecinde vermiş olduğu destek ve rehberlik için, dersin yürütücüsü olan hocam Prof. Dr. Ebru Firidin Özgür'e ve yardımları için Arş. Gör. Gökçe Uzgören'e teşekkürlerimi sunarım.

Kaynaklar

Alpman, P. (2019). "Mekân, Kimlik, Sınıf: Farklar Neden Bir Arada Barınamazlar?", İdealkent, 10(26), 373-401.

Alver, K. (2019). "Türk Romanında Kentsel Mekânlar ve Toplumsal Değişme İlişkisine Kısa Bir Bakış", *Toplumsal Değişim*, 1(2), 121-139.

Arık, F. (2019). "Gecekonduyu Wacquant'la Düşünmek: Umut Mekânlarında Toplumsal ve Mekânsal Dönüşüm", İdealkent, 10(26), 278-315.

Aslan, Ş. (2008). "Yasalar ve Kamu Yönetiminin Politikaları Üzerinden Türkiye'de Gecekondu Sorunu", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 157-168.

Avar, A. A. (2009). "Lefebvre'in Üçlü–Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân–Diyalektiği", *Mimarlık ve Mekân Algısı: TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dosya Dergisi*, (17), 7-16.

Benevolo, L. (1995). *Avrupa Tarihinde Kentler*. Çev. N. Nirven. İstanbul: AFA Yayıncılık.

BİNPB. (1980). *1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı Raporu*. İstanbul: Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı.

Conzen, M. R. G. (2004). *Thinking About Urban Form: Papers on Urban Morphology, 1932-1998*. Oxford: Peter Lang.

Coşkun, M. N. (2012). *Türkiye'de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili* (No. 2012/59). Discussion Paper. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu.

Cupers, K. (2005). "Towards a Nomadic Geography: Rethinking Space and Identity for the Potentials of Progressive Politics in the Contemporary City", *International Journal of Urban and Regional Research*, 29(4), 729-739.

Derviş, S. (1935). İstanbul Halkı Nerelerde Otururlar. *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1935.

Doğusan, G. N. (2010). Türk Orta Sınıfların Kurgusunda Konut Kooperatiflerinin Rolü. İ. Y. Akpınar (Ed.), *Osmanlı Başkentinden Küreselleşen İstanbul'a Bakmak: Mimarlık ve Kent, 1910-2010* (s. 96-108) içinde. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.

Eckstein, S. (1990). "Urbanization Revisited: Inner-City Slums of Hope and Squatter Settlements", *World Development*, 18(2), 165-181.

Engels, F. (1997). İngiltere›de Emekçi Sınıfın Durumu. Çev. Y. [illegible]ıncı. Ankara: Sol Yayınları.

Giddens, A. (1973). *The Class Structure of the Advanced Societies*. London: Hutchinson.

Gültekin, A. A. (2019). "'Gettolaşma' Söylemi Bağlamında Sosyo-mekânsal Sürgün Yerleri", *İdealkent*, 10(26), 254-277.

Güney, M. (1964). Üsküdar Kazasında Gecekondu Problemi ve Başlıca Meseleleri, *1963-64 Yılı Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Neşriyatı.

Gür, E; Dülgeroğlu-Yüksel, Y & Cantürk, E. (2016). Sosyo-Mekânsal Ayrışma ve Yerleşim Sınırlarında Değişim. Y. Dülgeroğlu Yüksel, E. Gür, D. Yıldız (Ed.), *İstanbul'da Konut: Bin bir Çeşit* (s. 149-163) [illegible]e. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları.

Güvenç, M., & Işık, O. (1996). "İstanbul'u Okumak: Statü-Konut Mülkiyeti Farklılaşmasına İlişkin Bir

Çözümleme Denemesi", *Toplum ve Bilim*, (71), 6-59.

Güvenç, M. (1998). Beş Büyükşehir'de Statü-Gelir Temelinde Mekânsal Farklılaşma: İlişkisel Çözümlemeler. Y. Sey (Ed.) *Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* içinde. 115-38.

Harvey, D. (1973). *Social Justice and the City*. London: Cambridge University Press

Harvey, D. (2002). Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. B. Duru & A. Alkan (Çev. Ed.), *20. Yüzyıl Kenti* içinde. Ankara: İmge Kitabevi.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. (2003). *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İBB. (2021). Şişli İlçesi 1/5000 Ölçekli Dolapdere Piyalepaşa Bulvarı ve Çevresi Revizyon Nazım İmar Planı, 2021 Temmuz, İstanbul: T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı-Şehir Planlama Müdürlüğü.

Kaygılı, O. C. (2003). *Köşe Bucak İstanbul*, İstanbul: Selis Kitaplar.

Keleş, R. (1983). *Türkiye'de Şehirleşme, Konut ve Konut Sorunu*. (3. baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Kılınç, K. (2017). "'Teneke'den Öğrenen Modernizm: İzmir Ege Mahallesi Sosyal Konutları", *Mimarlık*, (395), 72-77.

Kıranlar, S. (2015). "Mütareke İstanbul'unda Konut Sorunu", *METU JFA*, 32(2), 99-116.

Kıray, M. B. (2007). *Kentleşme Yazıları*. (3. baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Koca, D. (2015). "Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması", *Tasarım+Kuram Dergisi*, 11(19), 19-36.

[illegible]n, D. (1998). İstanbul Yazıları. İstanbul: YEM Yayınları.

Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Çev. D. Nicholson. Oxford: Smith, Blackwell.

Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. Çev. I. Ergüden. (2. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2017). *Kentsel Devrim*. Çev. S. Sezer. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Levy, A. (1999). "Urban Morphology and the Problem of the Modern Urban Fabric: Some Questions for Research". *Urban Morphology*, 3(2), 79-85.

Mercan, B. A. (2019). "İleri Marjinalite Perspektifinden Altındağ'a Bakış: Suçun Mekânı, Mekânın Suçu mu?", İdealkent, 10(26), 176-214.

Mağgönül, A. Z. (2006). *"Seçkin" Semtin "Seçkin" Sakinleri: Teşvikiye-Nişantaşı*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.

Pamuk, Ş. (2012). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ODTÜ. (2005). İstanbul'un Eylem Planlamasına Yönelik Mekânsal Gelişme Stratejileri Araştırma ve Model Geliştirme Çalışması. (Sonuç Raporu). MATPUM (Mimarlık Fakültesi, Araştırma Tasarım Planlama ve Uygulama Merkezi), Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

Öktem, B. (2011). "İstanbul›da Neoliberal Kentleşme Modelinin Sosyo-mekânsal İzdüşümleri", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (44): [illegible]0.

Öktem, Ünsal, B. & Türkün, A. (2014). Neoliberal Kentsel Dönüşüm: Kentsel Alanlarda Sınıfsal Tahliye, Yoksullaşma ve Mülksüzleşme. A. Türkün (Ed.), *Mülk, Mahal, İnsan* (s. 17-42) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.

Özbaskıcı, M. (2013). "Canlı Tanıklıkların Gözünden Samsun Teneke Mahallesi", *Cingeneyiz.org*. 07.03.2012; http://cingeneyizmo.blogspot.com.tr/2013/12/metin-ozbaskc-canl-tanklarn-gozunden.html Erişim tarihi: 28.10.2023.

Soja, W., E. (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. London: Verso.

Şengül, T., H. (2013). İstanbul Üzerine. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi

Şenyapılı, T. (2004). *"Baraka" dan Gecekonduya, Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İ. (1982). *Türkiye'de Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Tekeli, İ. (1996). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başbakanlığı Yayınları.

Türkün, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Yoksullaşma Sarmalı. A. Türkün, E. Özdemir, M. [illegible] (Ed.) *Mimarlık, Kent ve Yoksulluk* (s. 8-18) içinde. İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.

Türkün, A., Aslan, Ş., & Şen, B. (2014). 1923-1980 Döneminde Kentsel Politikalar ve İstanbul'da Konut Alanlarının Gelişimi: Mevzuat, Aktörler ve Hâkim Söylem. A. Türkün (Ed.) *Mülk, Mahal, İnsan* (s. 45-78) içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Yayınları.

Türkün, A. & Kurtuluş, H. (2016). Giriş. H. Kurtuluş (Ed.), İstanbul'da Kentsel Ayrışma: *Mekânsal* Dönüşümde Farklı Boyutlar (s.9-24) içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Wacquant, L. (2007). "İlerlemiş Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalama". *Birikim Dergisi*, (219), 52-58. https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-219-temmuz-2007/2402/ilerlemis-marjinallik-caginda-bolgesel-damgalama/6024

Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.

Wacquant, L. (2009). "Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality", *Protosociology: An International Journal of Interdisciplinary Research*, (26), 213-225.

Wacquant, L. (2010). "Designing Urban Seclusion in the Twenty–First Century", *Perspecta, The Yale Architectural Journal*, (43), 164-175.

Wacquant, L. (2014). Designing urban seclusion. (Yale Üniversitesi Semineri). 10 Aralık 2018 tarihinde, https://www.youtube.com/watch?v=UsqWy-LoK2wE adresinden erişildi.

World Bank (1997), *Poverty and Income Distribution in Latin America: The Story of the 1980s*. World Bank Technical Paper No:351, Washington, D.C. :World Bank.

Vaughan, L. (2018). *Mapping society: The spatial dimensions of social cartography*. London: UCL Press.

Yılgür, E. (2012). *Nişantaşı Teneke Mahallesi: Teneke Mahalle Yoksullu[illegible]dan Orta Sınıf Yerleşimine*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılgür, E. (2013). "Nişantaşı Teneke Mahallesi: Mekânsal Dönüşümün Algısal ve Sosyolojik Arka Planı", *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (8), 31-47.

Yılgür, E. (2017). "Kumkapı Hisarında Bir Teneke Mahallesi: 19. Yüzyıl İstanbul'unda Erken Modern Kent Yoksulluğu", İdealkent, 8(22), 538-576.

Yılgür, E. (2021). Teneke Mahallesi (Bomonti-[illegible]ay): Akışlar, Karşılaşmalar ve Dönüşüm. Ç. Kovanlıkaya, D. Fırat, E. Yılgür, Ş.Aslan, A. Dikmen (Ed.) *Bomonti Kentsel Dönüşüm ve Mekânın Belleği* (s. 89-136) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, V. (2022). "Yoksulluk İyi Topluma Olan Uzaklığımızdır", *Cogito*, sayı: 105-106, 79-86.

Geçmişin İzini Sürmek: Nişantaşı Teneke Mahallesi'nden Kalanları Sosyo-Mekânsal Ayrışma Bağlamında İncelemek

ORİJİNALLİK RAPORU

%15	%14	%10	%9
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%2
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%1
3	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	%1
4	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	%1
5	tasarimkuram.com İnternet Kaynağı	%1
6	sehirplanlama.ibb.istanbul İnternet Kaynağı	<%1
7	Submitted to Bogazici University Öğrenci Ödevi	<%1
8	pdffox.com İnternet Kaynağı	<%1
9	Submitted to University of Sheffield Öğrenci Ödevi	<%1

10	avesis.yildiz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
11	hdl.handle.net İnternet Kaynağı	<%1
12	www.econstor.eu İnternet Kaynağı	<%1
13	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<%1
14	avesis.gelisim.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	hal.archives-ouvertes.fr İnternet Kaynağı	<%1
16	Tezcan, Senem. "Gçle Oluşmuş Yaşama Bölgelerine Yönelik Dönüşüm Projelerinde Müzakereler", Dokuz Eylul Universitesi (Turkey), 2024 Yayın	<%1
17	kongre.akademikiletisim.com İnternet Kaynağı	<%1
18	Kaan Ağartan. "Bibliography", Walter de Gruyter GmbH, 2024 Yayın	<%1
19	acikerisim.uludag.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
	paperity.org	

20	İnternet Kaynağı	<%1
21	www.mimdap.org İnternet Kaynağı	<%1
22	Demircan, Pınar. "Neoliberal politikalar bağlamında nükleer karşıtı hareketin dönüşümü: Mersin ve Sinop incelemesi", Mimar Sinan Fine Arts University (Turkey), 2024 Yayın	<%1
23	doczz.net İnternet Kaynağı	<%1
24	ebin.pub İnternet Kaynağı	<%1
25	jag.journalagent.com İnternet Kaynağı	<%1
26	www.pegemindeks.net İnternet Kaynağı	<%1
27	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
28	fedorabg.bg.ac.rs İnternet Kaynağı	<%1
29	open.library.ubc.ca İnternet Kaynağı	<%1
	dev-liverpoolup.cloudpublish.co.uk	

30	İnternet Kaynağı	<%1
31	journals.sagepub.com İnternet Kaynağı	<%1
32	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<%1
33	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
34	acikarsiv.aydin.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
35	tkgm.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
36	wrap.warwick.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
37	arts.st-andrews.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
38	www.btl.gov.il İnternet Kaynağı	<%1
39	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<%1
40	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1
41	birikimdergisi.com İnternet Kaynağı	

		<%1
42	acikerisim.karabuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
43	Köseoğlu, Fatma Gözde. "Kentsel dönüşüm sürecinde Meydana Gelen Gayrimenkul rantı içinde Kamu payının arttırılması", Ankara Universitesi (Turkey), 2024 Yayın	<%1
44	Submitted to Middle East Technical University Öğrenci Ödevi	<%1
45	Richard Peet, Nigel Thrift. "New Models in Geography - The Political-Economy Perspective", Routledge, 2019 Yayın	<%1
46	Submitted to Yeditepe University Öğrenci Ödevi	<%1
47	ika.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
48	Peter Saunders. "Social Class and Stratification", Routledge, 2019 Yayın	<%1
49	earsiv.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
50	edebiyat.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1

51	Çiğdem Karabağ, Emel Birer. "Kent Sahnesinde Eşzamanlılık: İstanbul Suadiye Marmaray Grafitileri", Tasarim + Kuram, 2024 Yayın	<%1
52	Egercioglu, Yakup. "The Effects of Improvement Plans on Urban Transformation Process in Illegal Built Up/Squatter Areas in Turkey: Izmir and Ankara Cases.", Izmir Institute of Technology (Turkey), 2021 Yayın	<%1
53	etheses.whiterose.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
54	www.spo.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
55	www.springerprofessional.de İnternet Kaynağı	<%1
56	Bilir, Tugba Humeyra. "cok Katli Konut Bloklarinda Sosyal Yasam ve Mekan Iliskisinin Incelenmesi: Bursa, Odunluk Bolgesi ornegi", Bursa Uludag University (Turkey), 2021 Yayın	<%1
57	Sipahi, Sinem Seçer. "Sanayi bölgesinden metropol-IçI sanayi kümelenmesine kent merkezinin dönüşümü : Bomonti ve çevresi", Mimar Sinan Fine Arts University (Turkey), 2024 Yayın	<%1

58	core.ac.uk İnternet Kaynağı	<%1
59	dspace.akdeniz.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
60	katki.org İnternet Kaynağı	<%1
61	www.emekveadalet.org İnternet Kaynağı	<%1
62	www.gto.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
63	www.puanlar.net İnternet Kaynağı	<%1
64	www.siyasalkitap.com İnternet Kaynağı	<%1
65	Jan Lin, Christopher Mele. "The Urban Sociology Reader", Routledge, 2012 Yayın	<%1
66	Sahin, Osman Erdal. "Cumhuriyet utopyasinda Ideal Kent: Ankara, Istanbul, Bursa", Bursa Uludag University (Turkey), 2022 Yayın	<%1